Sakarya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD)

ISSN 2147-768X

The Sakarya
Journal of Law (The SJL)

Temmuz 2022
C. 10 • S. 1 • s. 217-250

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Özel Yaşam ve Kavramın Sonraki İnsan Hakları Belgelerine Etkisi(*)

Private Life in the Universal Declaration of Human Rights and Its Impact on Subsequent Human Rights Documents

Dr. Öğr. Üyesi Sezen KAMA IŞIK(**)

Öz

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB veya Bildirge), II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından yok olma tehlikesiyle karşılaşan demokratik rejimlerin kendilerini korumak gayesi ile ortaya koydukları bir belgedir. En yalın hali ile evrensel insan haklarını hukuki bir metinde toplayan Bildirge, klasik hak ve özgürlüklerle sosyal ve ekonomik hak ve özgürlükleri birlikte düzenlemektedir. Belge her ne kadar bağlayıcı olamasa da kendinden sonraki ulusal ve ulusalüstü tüm belgelere ilham kaynağı teşkil etmiştir.

Bu çerçevede çalışmada İHEB'in Hazırlık Çalışmaları'nda *(travaux préparatoires)* özel yaşam kavramı çerçevesinde gerçekleşmiş tartışmaların ortaya konulması ve özel yaşamın bir şemsiye (kapsayıcı) hak olarak algılanmasına evrilen sürecin tarihsel bir metodla gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer gaye de şemsiye (kapsayıcı) hak belirlemesinin izlerinin sonraki ulusal ve ulusalüstü insan hakları belgelerindeki genel görünümü ve söz gelimi bugün dahi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. madde yorumu ile yeni hakların doğuşuna sağladığı geniş çerçeveyi, İHEB'in Hazırlık Çalışmaları'ndaki tartışmalara borçlu olduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Hazırlık Çalışmaları, Travaux Préparatoires, Mahremiyet, Özel Yaşam.

Abstract

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR), which was adopted by the United Nations General Assembly on December 10, 1948, was drafted by democratic regimes facing extinction as a result of the terrible impacts of World War II in order to defend themselves. Classical rights and freedoms, as well as social and economic rights and freedoms, are regulated by the Declaration, which collects universal human rights in a legislative language. Despite the fact that the document was not legally binding, it served as a model for all following national and supranational documents.

(*) Araştırma Makalesi / Makale Geliş Tarihi: 19.03.2022 - Makale Kabul Tarihi: 07.07.2022

(**) İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye
E-posta: sezen.kama@medeniyet.edu.tr
Orcid No: https://orcid.org/0000-0001-9654-9118

In this context, the aim of this research is to use a historical technique to disclose disputes on the idea of private life in the UDHR Preparatory Studies and to highlight the process that has grown into the perception of private life as an umbrella term. Another goal is to show that the umbrella term's general interpretation in subsequent national and supranational human rights documents, as well as the broad framework it provided for the emergence of new rights in later case law, such as the the European Convention on Human Rights (ECtHR), can be traced back to discussions in the UDHR's Preparatory Studies.

Keywords

The Universal Declaration of Human Rights, Preparatory Studies, Travaux Préparatoires, Privacy, Private Life.

GİRİŞ

> *"Özel hayat, zamanın başlangıcından bu yana verili olan doğal bir gerçeklik değildir; her toplumca farklı biçimde kurulan tarihsel bir gerçekliktir. Sınırları kesin olarak belirlenmiş bir özel hayat yoktur; özel alanla kamusal alan arasında bizzat insan etkinliğini değiştiren bir ayrım vardır. Özel hayatın ancak ortak yaşama göre bir anlamı olur ve onun tarihi öncelikle tanımının tarihidir."*[1]

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından yok olma tehlikesiyle karşılaşan demokratik rejimlerin kendilerini korumak gayesiyle hazırladıkları bir belgedir. Bildirge ilk ve hala tek olan bir özelliği olarak klasik hak ve özgürlüklerle sosyal ve ekonomik hak ve özgürlükleri bir arada düzenlemektedir. Fakat insan hakları teorisindeki bu önemine rağmen hukuki bağlayıcılığı yoktur. Dolayısıyla bu çalışmada, Bildirge'deki maddenin uygulamasından ziyade yorumlanması önem taşıyacaktır.

Açıklanan anlayışla ele alınmış bu çalışma, Bildirge'nin 12. maddesinde düzenlenen ve kapsayıcı bir ifade ile özel yaşam hakkı olarak adlandırılabilecek hükme ilişkindir. Bu çerçevede öncelikle böylesi kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramı bu biçimde kısa bir çalışmada ele almak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla çalışmada kısıtlamalara gidilmiştir. Esas olarak ilk defa Bildirge'nin hazırlık çalışmalarında dile getirilen şemsiye (kapsayıcı) hak olma özelliğine odaklanılacak ve İHEB sonrası evrensel, bölgesel ve yerel düzenleme ve kısıtlı sayıdaki içtihatlar bu doğrultuda ve ana hatları ile ele alınacaktır. Anılan içtihatlar özelinde de kavramın içeriğine yönelik belli başlı olanların seçilmesi yolu tercih edilmiştir.

Bu çerçevede 12. maddenin kapsamını ortaya koyabilmek adına özel yaşam- mahremiyet ikilemindeki terim sorununa Anglo-Amerikan ve Kara Avrupası sistemlerindeki görünümleri ele alınarak değinilecektir. Devamında çalışmanın temel amacını oluşturan, İHEB'in teorik temelini anlayabilmek adına *"travaux préparatoires"* denilen hazırlık çalışmalarındaki tartışmalar ve düzenlemeler açıklanacaktır. Bildirge'nin

[1] Antoine PROST, "Özel Hayatın Sınırları ve Alanları", *Özel Hayatın Tarihi 5- Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, Haz. Philippe Ariés, Georges Duby, Çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 15.

özel yaşama ilişkin ortaya koyacağı perspektif, kendinden sonraki evrensel ve bölgesel insan hakları belgelerinin hazırlanmasında ve özellikle bu insan hakları belgelerinin uygulamalarında oldukça önem taşımaktadır. Bu bakış açısının izinde ve İHEB'in açtığı yolda Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), teorinin pratiğe yansıması bakımından irdelenecektir. Bu bakımdan iki sözleşme özelinde temel bazı içtihatlar, çalışmanın kapsamı uyarınca yalnızca genel görünümleri ile ele alınacaktır. Nihayetinde ise İHEB'in 12. maddesinde kendine yer bulan özel yaşam düzenlemesinde korunan tüm hakların iç hukukumuzda 1982 Anayasası'nda mevcut olan görünümleri belirtilerek Anayasa Mahkemesi (AYM) içtihatlarındaki özel yaşam kavramının iz düşümü takip edilecektir.

I. MADDENİN KAPSAMI

A. TERİM SORUNSALI

Özel yaşam[2] kavramı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesinde kendini göstermektedir. Maddenin orijinal şekli;

> *"No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.*[3]
>
> *Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır."*[4]

biçimindedir. İlgili madde, bir özel yaşam hakkı ve içeriğinden kısmen söz etmiş (aile, mesken, haberleşme gibi.); fakat bu kavramların hiçbirini tanımlamamıştır.[5] AİHS'in 8. maddesi ise anılan kavramı, İngilizce versiyonunda; *"Right to respect for private and family life- Özel yaşama ve aile yaşamına saygı hakkı"* olarak düzenlemiştir. İngilizce "*private life- özel yaşam*" olarak kullanılan bu terim de Latince "*privatus*" kökünden gelmektedir.[6] 1982 Anayasası'nın 20. maddesi de kavramı, "*Özel Yaşamın Gizliliği*" olarak düzenlemektedir.

---

2 Çalışmamızda "*özel yaşam*" kavramı, köken itibarıyla Türkçe oluşu sebebiyle tercih edilmiştir.

3 Universal Declaration of Human Rights, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2022.

4 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Tra nslations/trk.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2022.

5 Gloria Gonzales FUSTER, *The Emergence of Personal Data Protection as a Fundemental Right of the EU*, Law, Govarnance and Technology Series 16, Springer International Publishing, 2014, s. 37.

6 Mahremiyet anlamına gelen İngilizcedeki "*privacy*" kelimesinin kökeni Latince "*privatus*" kelimesine dayanır. Bu bağlamda "*privatum*" kelimesi de ev ve benzeri özel varlıkları içermektedir. Bu kelimenin 16. Yüzyıl öncesinde nadiren kullanıldığı belirtilmektedir. FUSTER, s. 22; Ferdinand David SCHOEMAN, *Privacy and Social Freedom*, Cambridge University Press, 2008, s. 116.

Hal böyle olmakla birlikte, özellikle İHEB'in ardından Avrupa'daki metinlerde kullanılan bir diğer kavram da "*mahremiyet*"tir. Öz şekliyle kapalı, gizli, mühürlü, erişilemeyen, özel bir alanı karşılayan mahrem, halka- kamuya açık olmayan anlamında kullanılmaktadır.[7] Bennett ve Raab ise kamuya ait olan-mahrem olan gibi bir durum yaratıldığında bilhassa kadınlar açısından, kişinin kamusal yaşamdan dışlanması gibi geri dönülemez zararlar oluşabileceğini belirtmektedir. Bu sebeple insan için esas olanın *"mahrem bir yaşam"* değil *"kendi dilediği biçimde"* yaşayabileceği bir yaşam olduğunu da değerlendirmektedirler.[8]

Bilindiği üzere mahremiyet, Anglo-Amerikan hukuk terminolojisine 1890 yılında Samuel D. Warren ve Louis Brandeis tarafından yayınlanan "*Mahremiyet Hakkı*" isimli makale ile girmiştir.[9] Çalışmada kavramın 19. yüzyıl İngiliz hukukundaki "*mahremiyet*" fikrinden kaynaklandığı belirtilmektedir.[10] Yine bu çerçevede mahremiyetin, bir bilginin kişinin onayı olmaksızın veya kamusal olarak zaten daha evvelden bilinmedikçe yayımlanmasını yasaklayan 11 Mayıs 1868 tarihli Fransız Basın Kanunu'nda da yer aldığı vurgulanmaktadır.[11] Warren ve Brandeis'e göre mahremiyet hakkı en kısa şekliyle kişinin yalnız bırakılması hakkıdır.[12] Mahremiyetin Amerikan hukuk terminolojisindeki doğuşu böyle olsa da Amerikan Anayasası'nda mahremiyet ya da özel yaşam hakkı bulunmamaktadır. Fakat Anayasa'daki birçok maddenin[13] yargı kararlarındaki yorumlaması ile mahremiyetin birçok boyutu Amerikan hukuk sisteminde korunmaktadır.[14] Bu çerçevede *Griswold v. Connecticut* davası anılabilir. Söz konusu davada, Ameri-

---

7 Sultan UZELTÜRK, *1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, 2004, s. 3; FUSTER, s. 22.

8 Colin J. BENNETT, Charles D. RAAB, *The Governance of Privacy: Policy Instruments in Global Perspective*, The MIT Press, 2006, s. 21.

9 Samuel WARREN, Louis BRANDEIS, "The Right to Privacy", Harvard Law Review, Vol. 4, No: 5, Y. 1890, s. 214, ss. 193- 220.

10 Ancak İngiliz hukukunda mahremiyet kavramına ilk kez 1849 tarihli *Prince Albert- Strange* kararında rastlanmaktadır. *Prince Albert v. Strange*, High Court of Chancery, (1849) 1 Mac & G 25, [1849] EWHC Ch J20, 41 ER 1171, (1849) 18 LJ Ch 120, *http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/1849/J20.html,* Erişim Tarihi: 18.04.2021. Detaylı Bilgi için bkz. Sezen KAMA IŞIK, *Avrupa Veri Koruma Hukukuna Anayasal Bir Bakış*, On İki Levha Yayınları, 2020.

11 Fransa özelinde mahremiyet kavramı ile ilgili sayılabilecek ilk dava 1858 yılındaki *Felix- O'Connell* kararıdır. *Felix c. O'Connell*, Seine Hukuk Mahkemesi, 16.6.1858, aktaran: Megan RICHARDSON, *The Right to Privacy Origins and Influence of Nineteenth- Century Idea*, Cambridge University Press, 2017, s. 64- 67; Detaylı bilgi için bkz. KAMA IŞIK, 2020.

12 WARREN, BRANDEIS, s. 214.
Warren ve Brandeis'in kült haline gelmiş makalelerinin ardından, mahremiyetin Amerikan haksız fiil hukukunda ne şekilde vücut bulduğunu 1960 yılında Amerikalı bir diğer akademisyen William L. Prosser ele almıştır. William L. PROSSER, "Privacy", *California Law Review*, Vol. 48, Y: 1960, No: 3, ss. 383- 423.

13 *The U.S. Constitution and Other Key American Writings,* Canterbury Classics/ Baker& Taylor Publishing, 2015, San Diego, s. 111- 113.

14 Daniel J. SOLOVE, Marc ROTENBERG, Paul M. SCHWARTZ, *Information Privacy Law*, 2006, s. 33- 34.

kan Yüksek Mahkemesi 1965'te doğum kontrol haplarının kullanımının yasaklanmasının evliliğe dair mahremiyet hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir. Mahkeme bunu yaparken, Amerikan Haklar Bildirgesi'ni geniş biçimde yorumlayarak bireylerin anayasal bir hak olarak mahremiyet hakkına sahip olduklarını ifade etmiştir.[15] Bu çerçevede Anglo-Sakson hukukunda "*Right to Privacy*" biçimindeki mahremiyet hakkı, Kara Avrupası'nda, "*Kişilik Hakları- Rights of the Personality*" şeklinde kullanılmaktadır.[16] İlaveten hakkın içeriği ve tanımlanmasına ilişkin tartışmalar da bu farklılaşmaya eklenmiştir.[17] Tarihsel süreçte de öncelikle İHEB'de "*mahremiyet/ özel yaşam*" olarak düzenlenen kavramın AİHS'te "*özel yaşama saygı*" ifadesine dönüştüğü görülmektedir.

"*Özel Yaşamın Gizliliği ve Korunması Hakkı*" terimi ise ulusalüstü insan hakları belgelerinde özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yoğun bir şekilde yer etmektedir.[18] İHEB'in 12. maddesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 17. maddesi, Amerikalılararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesi, Afrika İnsan ve Hakların Hakkı Sözleşmesi'nin 18. maddesi ve AİHS'in 8. maddesi ilgili hakkı ele almaktadır. Bununla birlikte 1967 yılında Uluslararası Hukukçular Komisyonu kavramın çerçevesinin ortaya çıkması için Nordik Konferansı'nı gerçekleştirmiştir.[19] Bu konferansın neticesinde "*Mahremiyet Hakkı*" ilk defa bir metinde tanımlanmıştır.[20] Buna göre; *"Mahremiyet Hakkı, kişinin kendi yaşamını, minimum ölçüde müdahalede bulunularak, sürdürmesi için yalnız bırakılma/ kalma hakkıdır"*.[21] Dolayısıyla mahremiyet hakkı, bilgi gizliliği ve yalnız bırakılma haklarını içeren bir anlama sahiptir.[22]

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere özel yaşam, tanımlanması oldukça güç bir kavramdır ve en genel haliyle, güven duyulan kimseler dışındaki insanlardan

---

15 *Griswold v. Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965), https://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/, Erişim Tarihi: 21.11.2021; SOLOVE, ROTENBERG, SCHWARTZ, s. 34.

16 Stig STRÖMHOLM, *Right of Privacy and Rights of the Personality- A Comparative Survey*, Working Paper prepared for the Nordic Conference on Privacy, International Commission of Jurists, Stockholm, May 1967, s. 25- 26.

17 Söz konusu tartışmalar için bkz; Gülay ARSLAN ÖNCÜ, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, Beta, 2011.

18 ARSLAN ÖNCÜ, s. 2-3.

19 International Commission of Jurists, "The Protection of Privacy", *UNESCO International Social Science Journal*, Vol. XXIV, No: 3, 1972, s. 448.

20 Uluslararası Hukukçular Komisyonu (International Commission of Jurists), *UNESCO International Social Science Journal*, The Protection of Privacy, Vol. XXIV, No: 3, 1972, s. 448.

21 Uluslararası Hukukçular Komisyonu (International Commission of Jurists), "Conclusions of the Nordic Conference", Mayıs 1967, Cenevre, s. 2, http://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/06/Right-to-privacy-seminar-report-conclusions-1967-eng.pdf, Erişim Tarihi: 11.12.2021.

22 David HARRIS, Michael O'BOYLE, Colin WARBRICK, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd Ed., Oxford University Press, 2009, s. 361- 362.

uzak tutulan ve başkalarının öğrenmesinin istenmediği sır/ giz alanını kapsamaktadır. Bununla birlikte aile, yakınlar, arkadaşlar ile paylaşılan ve fakat bu kişiler harici kişilerle paylaşılmanın tercih edilmediği özel alanı da içeren daha geniş bir kavramdır. Buna göre hem mahremi hem mahrem olmayan alanı içine almaktadır.[23] İşte bu sebeple mahremiyet ve özel yaşam kavramlarının birbirinin karşılığı olabileceğini söylemek güçtür. Ancak kavram birçok temel metinde "*mahremiyet/ privacy*", "*özel yaşam/ private life*" görünümleri ile yer almaktadır.

B. HAZIRLIK ÇALIŞMALARI VE İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından alınmış bir karardır ve bilindiği üzere hukuki olarak bağlayıcı etkisi yoktur. Buna karşın Bildirge, insan haklarının gelişim çizgisine oldukça büyük katkı sağlamıştır. "*Özel yaşam*" hakkı[24] bakımından da durum farklı değildir.

İHEB'in içinde yer alan tüm hakların kapsam ve anlamlarını daha doğru ve detaylı analiz edebilmek için 1940'lı yıllarda, belgenin hazırlanması evresinde geçirilen tüm süreç ve tartışmaların bilinmesi önemli bir yol gösterici olmaktadır. Bu bağlamda öncelikle, *"travaux préparatoires"* denilen hazırlık çalışmalarının haklar bazında detaylı birer incelemesinin yapılması önem taşımaktadır. Özel yaşam bağlamında bir inceleme yaptığımızda öncelikle görülecektir ki, her ne kadar 26 Haziran 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Şartı "*insan hakları*" fikrinden genel olarak bahsetmiş olsa da Bildirge, "*mahremiyet- özel yaşam*" kavramının kapsamını keşfetmek için özlü bir metin kullanmıştır denilebilir.[25]

Hazırlık çalışmalarına geçmeden önce, özel yaşamın korunması hususunda, bu noktada önemli bir belirleme yapmak gerekmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası tasarlanan insan hakları sistematiğinde, genel olarak, liberal devlet anayasalarında düzenlenen temel hakların üzerine inşa edilen bir uluslararası insan hakları koruması mevcuttur. Daha açık bir deyişle devletlerin anayasalarında kurgulanan ve zamanla olgunlaşan haklar devlet düzeyinden uluslararası alana geçmiştir. Oysa özel yaşamın korunmasında bu genel durum, tam tersine bir gelişim göstermiştir.[26] Bu bağlamda özel yaşam hakkında İHEB'in açtığı kapı, başından beri uluslararası bir korumayı ulusal korumanın önüne geçirmiştir denilebilir.

İHEB, 1946 ile 1948 yılları arasında hazırlanmıştır. Bu süreçte tartışmalarda ilk göze çarpan husus, özel yaşamın şu veya bu şekilde mutlaka metinde yer bu-

---

23 UZELTÜRK, s. 2-3.

24 WARREN, BRANDEIS, s. 214.

25 William A. SCHABAS, *The Universal Declaration of Human Rights- The travaux préparatoires*, Volume 1 October 1946 to November 1947, Cambridge University Press, 2013, s. xliv.

26 Oliver DIGGELMANN, Maria Nicole CLEIS, "How the Right to Privacy Became a Human Right", *Human Rights Law Review*, Vol. 14, Y: 2014, s. 442, ss. 441- 458.

lacağı olmuştur. Diğer bazı maddelerin aksine, İHEB'in hazırlık çalışmalarında özel yaşama dair bir maddenin bulunup bulunmamasına dair bir tartışma yapılmamıştır ve bunun sebebi olarak da o tarihlerde birçok ülkede özel yaşama dair düzenlemeler bulunduğu ve bu kavramın koruma altında olduğu belirtilmiştir.[27] Bu bağlamda yalnızca içeriğe yönelik fikir uyuşmazlıkları olmuştur.

Tüm taslak sürecine bakıldığında İnsan Hakları Komisyonu'nun kimi üyeleri, hazırlanacak metnin güçlü uygulama sağlayacak bir "*anlaşma (convention)*" olması gereğini savunurken, diğerleri manifesto ya da beyanname gibi daha yumuşak bir düzenlemeden yana olmuşlardır.[28] Bu sebeple özel yaşama dair tartışmalara da bakıldığında, madde özelinde yer alacak ifadelerin daha bağlayıcı olup olmaması hususu, temelde üyeler arasındaki bu görüş ayrılığıyla doğrudan ilgilidir.

Taslak hazırlama evresine geçmeden, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bölümü Direktörü John P. Humphrey "*Sekreterya Çerçevesi (Secretariat Outline)*" isimli yol gösterici bir belge hazırlamıştır. Bu belgenin içeriğinde dahi özel yaşamın korunmasına dair bir hüküm yer almaktaydı.[29] İlgili belgenin İHEB'in hazırlanış aşamasındaki önemi de oldukça büyüktür; çünkü İnsan Hakları Komitesi üyesi Rene Cassin, İnsan Hakları Komisyonu'na taslak bir metin sunarken adı geçen belgeden yararlanmıştır. Ancak Cassin'in İHEB yoluyla özel yaşamın korunmasına sağladığı en önemli katkı, taslağının ilk halinde "*özel yaşam (privacy-private life)*" ifadesini bir şemsiye kavram olarak ilk kez ele alması olmuştur. Cassin'e ait ikinci taslakta da yeniden şemsiye bir kavram olan özel yaşam bağımsız bir biçimde ele alınmamış, yalnızca haberleşme, konut, şöhret gibi sınırlı yönleri ile ilişkilendirilmiştir.[30]

İHEB'in 1947 tarihli ilk taslağı olan "*Uluslararası Haklar Sözleşmesi*'ne bakıldığında BM Genel Kurulu, Haklar Sözleşmesi'ndeki tüm hakların, iletişimin

---

27 *UN Secretary-General, Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights*, 1 July 1955, A/2929 at par. 99, http://repository.un.org/handle/11176/302618, Erişim Tarihi: 05.08.2021.

28 Commission on Human Rights, 2nd. Session, Summary Record of the 28th Meeting, 4 December 1947, E/CN.4/SR/28, William A. SCHABAS, The Universal Declaration of Human Rights- The travaux préparatoires, Volume 1 October 1946 to November 1947, Cambridge University Press, 2013, s. 1126.

29 R. ST. J. MACDONALD, "*Leadership in Law: John P. HUMPHREY and the Development of the International Law of Human Rights*", Canadian Yearbook of International Law, 1992, S. 29, ss. 3-91, s. 3-4; Detaylı bilgi için bkz. John P. HUMPHREY, "The Memoirs of John P. Humphrey, the First Director of the United Nations Division of Human Rights", Human Rights Quarterly, Vol. 5, S. 4, 1983, ss. 387-439; SCHABAS, s. lxxxxviii- lxxxix.

30 Drafting Committee on an International Bill of Human Rights, Report on its 1st Session, 01.07.1947, E/CN.4/21, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/000/26/PDF/GL900026.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 05.06.2022.

gizliliği ve konutun kutsallığı (mahremiyeti) haklarını garanti altına alınmaksızın sağlanamayacağını dile getirmiştir.[31] İnsan Hakları Komisyonu'nun Taslak Komitesi'nin hazırlamış olduğu 16 Haziran 1947 tarihli "*Hakların Uluslararası Deklarasyonu*'na dair görüşmelere bakıldığında, düzenlemenin ilk revizyonunda İngiltere, Avustralya ve Çin tarafından "*özel yaşamın gizliliği*"nin kişi özgürlüğünün korunması ilkesinin belli bir uygulaması olduğu ve bu nedenle ilgili zaman için, belli bir süre açıkça düzenlenmesine gerek olmayabileceği de belirtilmiştir.[32] Düzenlemeye dair ikinci revizyonda İngiltere, her ne kadar "*özel yaşamın gizliliği*" ilkesine prensip olarak karşı olmadıklarını belirtse de birçok istisnai durum olabileceğini ve bu nedenle ilgili düzenlemede geçen "*ihlal edilemez (inviolable)*" düzenlemesinin yerine "*saygı duyulur (respected)*" ifadesinin daha doğru olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Fransa da "*ihlal edilemez (inviolable)*" teriminden kaçınılması gerektiğini ve yerine "*yasalarca düzenlenme ve saygı duyulması (respected and regulated by law)*" ifadelerinin yer alması zaruretini dile getirmiştir. Avustralya'nın temsilcisi ise söz konusu hakkın metinde "*yasa ile koruma (protected by law)*" ifadesi ile yer almasını önermiştir.[33] Bunun üzerine ilgili görüşmede "*Özel Yaşam*" maddesinde, "*özel yaşamın dokunulmazlığı (inviolability of privacy)*" ifadesinin korunması veya Avustralya'nın önerdiği "*yasa tarafından koruma (protected by law)*" ifadesinin yer alması biçiminde iki temel görüş olmuştur.[34] Öncesindeki Cassin'in taslağı da "*özel yaşam*"ı bu minvalde, dokunulmaz ve yasa tarafından korunan bir kavram olarak ele almıştır.[35]

17 Aralık 1947 tarihine gelindiğinde ise İnsan Hakları Bildirgesi Çalışma Grubu, Cassin'in söz konusu revize edilmiş taslağını temel alarak Panama tarafından yapılan bir öneriyi de birleştirerek özel yaşamı yeniden bir şemsiye kavram olarak düzenlemiş ve fakat bu kez düzenlemedeki sıralamasını ikincil hale getirmiştir. Şöyle ki;

> *"Herkes, itibar, özel yaşam ve aile yaşamına yasa uyarınca makul olmayan müdahaleden korunma hakkına sahiptir. Konut ve haberleşme dokunulmazdır"*.[36]

İnsan Hakları Komisyonu, özel yaşama dair yukarıda anılan maddeyi içeren ön taslağı 1947 yılının sonlarına doğru BM Ekonomik ve Sosyal Konsey'e

---

31 SCHABAS, s. 290.

32 *Ibid.*, 802- 803.

33 *Ibid.*, 851- 852.

34 *Ibid.*, 852.

35 Cassin'in ilk taslağında; *"Özel yaşam, konut, haberleşme ve itibar dokunulmazdır ve yasa ile korunur."* (md. 9) ibaresi yer almaktadır. Aktaran: DIGGELMANN, CLEIS, s. 442.

36 Report of the Working Group on the Declaration on Human Rights, E/CN.4/57, https://digitallibrary.un.org/record/561278?ln=en#record-files-collapse-header, Erişim Tarihi: 09.06.2022.

(ECOSOC) sunmuş ve üye devletlerden 1948 yılı başlarında görüş bildirmelerini istemiştir.[37] Devamında Taslak Komitesi üye görüşleri bağlamında gözden geçirilmiş yeni bir taslak hazırlamıştır. Fakat bu taslakta *"özel yaşam"* ifadesi bulunmaması dikkat çekicidir. İlgili madde;

> *"Herkes, itibar, aile yaşamı konut ve haberleşmesine yasa uyarınca makul olmayan müdahaleden korunma hakkına sahiptir."* demektedir.

Üstelik bu duruma ilişkin olarak raporda bir açıklama görülememektedir.[38] Bu farklı tutum sonrası İnsan Hakları Komisyonu özel yaşama dair temel bir değişiklik yapmıştır. Buna göre hem "*özel yaşam*" ifadesi madde metnine, en başta yer almak suretiyle, geri dönmüş hem de yeniden bir şemsiye terim halini almıştır. Maddeye göre;

> *"Hiç kimsenin, özel yaşamı, aile yaşamı, konutu, haberleşmesi ve itibarına makul olmayan bir biçimde müdahale edilemez".*[39]

Bu düzenleme Çin'in önerisinin kabulü sonrası oluşturulmuştur; fakat düzenlemenin hangi gerekçe hangi gerekçe ile kabul edildiği anlaşılamamaktadır.[40] Ardından anılan taslak nihai değerlendirme için BM Genel Kurulu'nun sosyal, insani ve kültürel ilişkilerle ilgilenen Üçüncü Komitesi'ne sunulmuştur.[41] Komite, taslağın ilgili maddesinde yer alan "*özel yaşam*" düzenlemesini bir miktar değiştirerek 10 Aralık 1948'de kabul edilen İHEB'teki 12. madde düzenlemesine ulaşmıştır;

> *"Hiç kimse özel hayatı, ailesi, konut veya haberleşmesi hususlarında keyfi müdahalelere, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu müdahale ve tecavüzlere karşı yasa ile korunmaya hakkı vardır".*[42]

---

37 Commission on Human Rights Report to the Economic and Social Council on the Second Session, UN Economic and Social Council Official Records, Third Year, Sixth Session, Supplement No: 1, Document E/600, 17.12.1948, Lake Success, New York, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/011/01/PDF/GL901101.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 09.06.2022.

38 Report of the Drafting Committee to the Commission on Human Rights, 21.05.1948, E/CN.4/95, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/001/66/PDF/GL900166.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 09.06.2022.

39 Commission on Human Rights Report to the Economic and Social Council on the Third Session, 24.05- 28.06.1948, E/800, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/900/55/PDF/GL990055.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 12.02.2022.

40 Commission on Human Rights Summary Record of the Fifty-Fifth Meeting, Third Session, 02.06.1948, Lake Success, NewYork, E/CN.4/SR.55, 15.06.1948, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/902/87/PDF/GL990287.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 12.06.2022.

41 Drafting of the Universal Declaration of Human Rights, Third Session- 3rd Committee, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/903/17/PDF/GL990317.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 14.06.2022.

42 UN General Assembly Report of the Third Committee- Third Session, Draft International Declaration of Human Rights, 07.12.1948, A/777, https://digitallibrary.un.org/record/622107?ln=en, Erişim Tarihi: 15.06.2022.

İHEB'in kabul edilmesinden önceki dönemde yerel düzlemde devletlerin anayasalarına bakıldığında ise özel yaşama ilişkin genel bir garantinin ilk etapta mevcut olmayıp evin ya da yazışmaların korunması, beden muayenesi gibi özel hayatın sınırlı bazı yönlerine odaklanılmakta olduğu görülmektedir. Ancak yirminci yüzyılın özellikle ikinci yarısında İHEB'in kabulüyle beraber özel yaşamın bir şemsiye (kapsayıcı) hak olarak kullanılması fikri ile özel yaşam kavramı bütünüyle korunması gereken genel bir hak görünümüne evrilmiştir.[43] Ancak hakkın gelişim sürecinde bugün geldiği noktayı İHEB'i kaleme alanlar da muhtemelen tasarlamamış ve hatta tahmin de etmemişlerdir.

II. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİNİN SOMUT İNSAN HAKLARI BELGELERİNE YANSIMASI

İHEB'in özel yaşama ilişkin 12. maddesi ile şemsiye (kapsayıcı) bir hak oluşturulmuştur. Bu çerçevede İHEB'i evrensel düzeyde somutlaştıran "İkiz Sözleşmeler"lerden Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve bölgesel düzeyde somutlaştıran AİHS uygulamalarına genel itibarıyla yakından bakmak gerekmektedir.

A. ULUSLARARASI MEDENİ VE SİYASİ HAKLAR SÖZLEŞMESİ

İHEB'in kabul edilmesinden yaklaşık 17 sene sonra, 12. madde ile neredeyse aynı olan yeni bir madde, "*Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*"[44] ile insan hakları uygulama sahnesine çıkmıştır. Sözleşme, kendisiyle aynı zamanda kabul edilen "*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*"[45] ile birlikte İHEB'de bulunan hakların önemli bir bölümünü hukuki açıdan bağlayıcı bir uluslararası sözleşme ile düzenleme altına almıştır.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 17. maddesine göre;[46]

> *"Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamaz. Herkesin, bu gibi müdahalelere ya da tecavüzlere karşı yasalarca korunma hakkı vardır."*

---

43 DIGGELMANN, CLEIS, s. 442.

44 21 Temmuz 2003 tarih ve 25175 Sayılı Resmî Gazete'de kabul edilen isim "*Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*'dir; fakat çalışmada "*Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*" adı kullanılacaktır. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030721.htm#2, Erişim Tarihi: 25.09.2021.

45 11 Ağustos 2003 tarih ve 25196 Sayılı Resmî Gazete'de kabul edilen isim "*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*"dir; fakat çalışmada "*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*" adı kullanılacaktır.
http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030811.htm, Erişim Tarihi: 25.09.2021.

46 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/ TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf, Erişim Tarihi: 01.10.2021.

Ancak iki düzenleme arasındaki tek fark, yalnızca keyfi müdahaleleri değil aynı zamanda yasadışı olan müdahaleleri de yasaklamasıdır. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin ilk taslağının temelini, İngiltere'nin Uluslararası Haklar Bildirgesi oluşturmaktadır. Bu nedenle özel yaşamın herhangi bir görünüş biçimini de barındırmamaktadır.[47] İlk olarak Mayıs 1948'de Avustralya delegasyonu özel yaşama ilişkin bir teklif sunmuştur.[48] 1950 yılına gelindiğinde ise Filipinler, İHEB'deki düzenlemeden esinlenen bir metin teklif etmiştir.[49] Bu düzenleme Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşme Taslağı'na 17. madde olarak eklenmiştir.[50] Anılan haliyle hiç değişmeden 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bu durumun gerekçesi, İHEB'in kabul edilişinin üstünden hatırı sayılır bir zamanın geçmesi ve ayrıca o dönemde özel yaşama ilişkin düzenlemelerin artık devletlerin hemen tümünün anayasalarında yer alması olarak gösterilebilir.[51]

İHEB'in 12. maddesinde vücut bulan özel yaşama ilişkin genel ilkenin, tüm farklı hukuk sistemlerinde geçerli olacak biçimde hangi şekilde ifade edileceği hususu oldukça muğlaktı.[52] Bu sebeple Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin genel prensibi açıklayan bir madde içermesi ve devletlerin bu maddeyi nasıl uygulayacakları konusunda özgür bırakılmaları kararına varılmıştır. Fakat "*özel hayat, konut ve haberleşme*" terimlerinin içeriklerinin belirsiz olduğu konusunda eleştiriler yapılmıştır.[53]

Hazırlık aşamasının ardından Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (21) sayılı kararıyla kabul edil-

---

47 Söz konusu durumun temel sebebi, iki düzenlemenin aynı taslak sürecinde ilerlemesidir. Drafting Committee on an International Bill of Human Rights, Report on its 1st Session, 01.07.1947, E/CN.4/21, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/000/26/PDF/GL900026.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

48 Commission on Human Rights Drafting Committee, Australia: Draft of Additional Articles for the Draft International Covenant on Human Rights, 06.05.1948, E/CN.4/AC.1/21, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/DER/NL4/818/28/PDF/NL481828.pdf?OpenElement, Erişim Tarihi: 05.06.2022.

49 Ben SAUL, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights Travaux Preparatoires 1948- 1966*, Vol. I, Oxford University Press, 2016; Commission on Human Rights, Comments of Governments on the Draft International Covenant on Human Rights and Measures of Implementation, 16.01.1950, E/CN.4/ 353/Add.3.

50 Commission on Human Rights, Report of the Ninth Session, 7 April to 30 May 1953, Economic and Social Council Official Records, 16th Session, Supplement No: 8, New York, s. 8, https://uvallsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-2447__E-CN_4-689.pdf, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

51 Resolution 2200(XXI)- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, International Covenant on Civil and Political Rights and Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 16.12.1966, A/RES/21/2200, http://www.un-documents.net/a21r2200.htm, Erişim Tarihi: 22.09.2021.

52 Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, 01.07.1955, A/2929, http://repository.un.org/handle/11176/302618, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

53 *Ibid.*

miştir.[54] 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılan Sözleşme, 41. madde dışında,[55] 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[56] Özel yaşam bakımından Sözleşme'nin 17. maddesi, bir yandan devlet tarafından kişinin özel yaşamına, ailesine vb. yönelik keyfi ya da yasadışı müdahaleleri yasaklarken, öte yandan başkaları tarafından gerçekleştirilen benzer müdahalelere ya da saldırılara karşı devletin pozitif koruma sağlamasını öngörmektedir.

Maddenin genel olarak yorumlanması hususunda öncelikle İnsan Hakları Komitesi'nin (İHK veya Komite) 1988 yılında gerçekleştirdiği 32. Oturumda ele aldığı 16 No.lu Genel Yorum'u esas alınmalıdır. Buna göre madde metnindeki "yasadışı" ifadesi *"yasa ile düzenlenmeyen haller dışında müdahalenin gerçekleştirilemeyeceği"*ni karşılarken; "keyfi müdahale"nin hukuka uygun olarak gerçekleştirilen müdahaleleri de kapsayabileceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede söz konusu ifade, hukuka uygun müdahalelerde dahi Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin madde ve amaçlarıyla uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. "Aile" kavramı açısından ise, taraf devletlerin tümünde kabul edilen aile şekillerini kapsayacak biçimde geniş bir yorumu kabul etmektedir. Ayrıca, özel hayatın gizliliğinin korunmasının kaçınılmaz biçimde göreceli olduğu ifadesi de oldukça dikkat çekicidir.[57]

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan özel yaşamın kapsamına İnsan Hakları Komitesi'nin temel içtihatları doğrultusunda bakıldığında öncelikle cinsel kimlik, cinsel yönelim ve cinsel hayat ile kişinin ismi, kişinin ismini seçmesi ve değiştirmesi, tutuklu ve hükümlülerin haberleşmesi gibi kavramlar girmektedir.[58] Fakat Komite son yıllarda iklim değişikliği sebebiyle zorunlu ikamet değişikliği gibi durumları da özel yaşam çerçevesinde değerlendirmektedir. Komite öncelikle *Toonen v. Avustralya* başvurusunda, yetişkin erkekler arasında tarafların, serbest iradeleriyle gerçekleştirilen eşcinsel ilişkiyi suç sayan bir yasanın var olması, başvurunun tarafına somut olarak bir uygulama olmasa da başvurucunun özel hayatına

---

54 Resolution 2200 A (XXI) regarding International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_2200A(XXI)_economic.pdf, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

55 Bahis konusu olan ve 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe giren 41. madde ise, İnsan Hakları Komitesi'ne ilişkindir ve bu Komite, Sözleşme'nin denetim organı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan Hakları Komitesi, Sözleşme'nin etkili bir şekilde uygulanmasını denetler ve bu amaçla Sözleşme'ye aykırılık iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları da değerlendirir. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi md. 40, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol, https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opccpr1.aspx, Erişim Tarihi: 25.09.2021.

56 International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 19 December 1966, https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

57 Genel Yorum No: 16, Lema UYAR (Der. ve çev.), *Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 34-35, ss. 33-36.

58 Ibid.

müdahale olarak nitelendirilmiştir.[59] *Coeriel ve Diğerleri v. Hollanda* başvurusunda ise bir kişinin isminin, seçme ve değiştirme yetkileri ile beraber 17. madde kapsamına girdiğini belirtilmiştir.[60] *Nimo Mohamed Aden ve Liba Muhammed Hassan v. Danimarka* başvurusu bağlamında ise özel yaşam kavramının içerisine ailenin de girdiği ve taraf devletlerin yerel anlayışlarına göre aileyi oluşturan tüm unsurların anlaşılması gerektiğini kayıt altına almıştır.[61] Bu bağlamda Komite ayrıca suçluların geri verilmesine ilişkin başvurularda ailenin korunması ile özel yaşam hakkını bir arada ele alabilmektedir.[62] Komite'nin özel yaşam bağlamında gördüğü bir diğer ilginç karar ise, *Hopu ve Bessert v. Fransa*'dır. Anılan başvuru, Tahiti'de başvurucuların atalarına ait geleneksel mezarlık alanında otel kompleksi yapılmasına dair işlemine ilişkindir. Komite, taraf devletin bu alanı otel inşaatı için kullanmak isterken, söz konusu yerin başvurucular açısından taşıdığı önemi yeterince öngörüp düşünmediklerini belirterek, 17. madde bakımından başvurucuların özel yaşam ve aile haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.[63] İklim değişikliği ve bu sebeple deniz seviyesinin yükselmesinin yaşam hakkını ihlal ederek başvurucunun ikamet ettiği adadan göç etmesini zorunlu kıldığı iddiasına ilişkin *Ioane Teitiota v. Yeni Zelanda* başvurusunda Komite, çevresel etmenlerdeki bozulmanın yaşam hakkı ihlaline ve kişileri ikametlerinden mahrum bırakarak özel yaşam haklarından ödün vermelerine sebep olabileceğini belirtmektedir.[64] Özel yaşama ilişkin bir başvuru olan Komite'nin ilk dönemdeki kararlarından olan 29 Ekim 1981 tarihli *Pinkney v. Kanada* başvurusunda ise gözaltına alınan bir tutuklunun dış dünyadaki görevliler ve ailesi ile haberleşmesinin engellenmesini 17. madde bağlamında değerlendirerek ihlal kararı vermiştir.[65] *Garcia v. Kolombiya* kararında ise Komite, 5 Ocak 1993 tarihinde ve gece 2 sularında bir grup silahlı ve sivil giyimli adamın başvurucunun evine çatıdan zorla girerek, küçük çocukların ve aile bireylerinin önünde küçük düşürücü ve hakaretamiz ifadelerde bulunmasını ve devamında bir silahtan ateş

---

59 *Nicholas Toonen v. Australia*, Com. No: 488/1992, 31.03.1994, https://www.ohchr.org/Documents/Publications /SDecisionsVol5en.pdf, Erişim Tarihi: 26.09.2021.

60 *Coeriel et. al. v. Netherlands*, Com. No: 453/991, 31.10.1994, http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/vws453.htm, Erişim Tarihi: 26.09.2021.

61 *Nimo Mohamed Aden and Liba Muhammed Hassan v. Denmark*, Com. No: 2531/2015, 20.12.2019; *Benjamin Ngambi and Marie-Louise Nébol v. France*, Com. No: 1179/2003, 09.07.2004, https://www.refworld.org/cases,HRC,4162a5a46.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

62 *Hamida v. Canada*, Com. No: 1544/2007, 11.05.2010, https://www.refworld.org/cases,HRC,4c19d74b2.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

63 *Hopu and Bessert v. France*, Com. No: 549/1993, 30.10.1995, http://hrlibrary.umn.edu/undocs/549-1993.html, Erişim Tarihi: 27.09.2021.

64 *Ioane Teitiota v. New Zealand*, Com. No: 2728/2016, 07.01.2020, https://www.refworld.org/cases,HRC,5e26f7134.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

65 *Larry James Pinkney v. Canada*, Com. No: 27/1978, 29.10.1981, http://hrlibrary.umn.edu/undocs/newscans/27-1978.html, Erişim Tarihi: 27.09.2021.

edilip kendilerinin hazırladığı bir açıklamayı zorla imzalatmasını 17. maddenin ihlali olarak değerlendirmiştir.[66]

Görüldüğü üzere İnsan Hakları Komitesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 17. maddesini yorumlarken İHEB'in ortaya koyduğu perspektif çizgisinde, özel yaşamı genişletici bir yol izlemektedir. Ancak belirtilmelidir ki, bir sonraki başlıkta genel hatları ile ele alınacak olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin dinamik ve günün koşulları eksenli yorum yöntemleri ile ulaştığı hukuki argümantasyona kıyasla Komite'nin nispeten daha zayıf kararları hüküm altına aldığı gözlemlenmiştir. Bu bakımdan evrensel düzlemdeki özel yaşam anlayışının günümüzde eriştiği seviye daha ziyade AİHM'in eseridir denilebilir. Kaldı ki Komite de pek çok kararında Strazburg içtihadına atıf yapmaktadır.[67]

B. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Avrupa Konseyi 5 Mayıs 1949'da Londra Anlaşması neticesinde kurulmuştur. Konsey'in varoluş gayesi hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı ilkelerini gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda 4 Kasım 1950'de imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS) kabul edilmiştir.[68] AİHS'in "*Giriş*" bölümünde,

> *"Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni, bu Bildiri'nin, metninde açıklanan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamayı hedef aldığını,*
>
> ...
>
> *Evrensel Bildiri'de yer alan bazı hakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımları atmayı kararlaştırarak ... anlaşmışlardır."*[69]

denilerek Sözleşme'nin temel amacı olarak İHEB'in varoluş gayesinin bölgesel düzlemde gerçekleştirilmesi gösterilmiştir. Bu çerçevede İHEB'i kendine bir pusula olarak belirleyen AİHS'in, *"Özel Yaşam ve Aile Yaşamına Saygı"* başlıklı düzenlemesi 8. maddedir. Anılan maddeye göre;[70]

---

66 *Rafael Armando Rojas Garcia v. Colombia*, Com. No: 687/1996, 03.04.2001, http://hrlibrary.umn.edu/ undocs/687-1996.html, Erişim Tarihi: 28.09.2021.

67 Bkz. *Hamida v. Canada*, Com. No: 1544/2007, 11.05.2010, https://www.refworld.org/cases,HRC,4c19d74b2.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

68 Bernard STIRN, *Towards a European Public Law*, Oxford University Press, 2017, s. 24.

69 Convention for the Protection of Human Rights and Fundmental Freedoms, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2021.

70 İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf, Erişim Tarihi: 09.09.2021.

> *"Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.*
>
> *Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."*

İlgili maddeye göre dört alt kategori koruma alanı kapsamındadır.[71] Bunlar; "*özel yaşama saygı hakkı*", "*aile yaşamına saygı hakkı*", "*konuta saygı hakkı*" ve "*haberleşmeye saygı hakkı*"dır. Bu hakları tümüyle beraber düşünerek ayrım yapmanın pratikte pek önemli olmadığı biçiminde fikirler olduğu gibi,[72] "*özel yaşama saygı hakkı*"nın diğer alt kategorilerden bağımsız bir anlamı olduğunu savunan görüşler de mevcuttur.[73] Ancak AİHM içtihatlarına bakıldığında özel yaşam kavramı ile söz konusu diğer alt kategorilerin bazen kesiştikleri görülse de temelde farklı özgürlük alanlarını korudukları görülmektedir. Bu çerçevede Mahkeme 8. madde ile ilgili kararlarının genelinde ihlal edilen alt kategoriyi de belirtmektedir.[74]

Görüldüğü üzere madde metninde herhangi bir özel yaşam tanımı mevcut değildir. AİHM de *Niemetz v. Almanya* ve diğer pek çok kararında belirttiği üzere, özel yaşam kavramını tanımlama çabasını gereksiz ve imkânsız olarak değerlendirmektedir.[75] Ancak, Avrupa Konseyi Parlamenterler Danışma Meclisi'nin 428 (19709) Sayılı Kararı'na göre özel yaşam;

> *"(Z)orunlu olarak bireyin kendi hayatını en az müdahale ile yaşamasını içerir: özel, aile ve ev hayatı, maddi ve manevi bütünlük, onur ve şöhret, aldatılma durumunda olmaktan sakınmak, ilgisiz ve utandırıcı gerçeklerin açıklanmaması, özel fotoğrafların izinsiz yayınlanmaması, güvenilerek verilen veya alınan bilginin açıklanmasının engellenmesi"*
>
> şeklinde ifade edilmiştir.[76]

---

71 HARRIS, O'BOYLE, WARBRICK, s. 363- 381.

72 Clare OVEY, Robin WHITE, *European Convention on Human Rights*, 3rd Ed., Oxford University Press, 2002, s. 218.

73 Louise DOSWALD-BECK, "*The Meaning of the 'Right to Respect for Private Life' under the European Convention on Human Rights*", Human Rights Law Journal, Vol. 4, No: 3, s. 283.

74 *X, Y and Z v. The United Kingdom*, Application No: 21830/93, 22.04.1997; *Campbell v. The United Kingdom*, Application No: 13590/88, 25.04.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57771, Erişim Tarihi: 27.04.2021; *K. and T. v. Finland*, Application No: 25702/94, 12.07.2001, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58576, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

75 *Niemietz v. Germany*, Application No: 13710/88, Par. 29, 16.12.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

76 UZELTÜRK, s. 168.

Özel yaşama saygı hakkının tanımsal çerçevesi ilk olarak, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından *X v. İzlanda*[77] kararında ele alınmıştır. Kararda birçok Anglo-Sakson ve Fransız yazarın özel yaşama saygı hakkını, mahremiyet hakkı, dilediğince yaşama hakkı ve aleniyetten koruma hakkı ile eşanlamlı olarak tanımladıkları ve fakat Komisyon'un bu fikre katılmayıp özel yaşama saygı hakkının bu kapsamla sınırlı olmadığı dile getirilmiştir. Komisyon'a göre, kendi kişiliğini geliştirmek için başkaları ile ilişkiler kurup ilerletmek de özel yaşama saygı hakkı kapsamındadır. Bu karardan günümüze 8. madde, bir şemsiye (kapsayıcı) hak olarak en geniş yorumlanan haklardan biri olmuştur; çünkü AİHM içtihatlarına bakıldığında, birçok farklı konu bu hak kapsamında değerlendirilmektedir.[78] Bununla birlikte AİHM, 8. maddenin *"saygı"* ibaresini, İHEB'in *Hazırlık Çalışmaları*'ndaki tartışmaların aksine, yalnızca bir negatif yükümlülük olarak da görmemektedir.[79]

AİHM'in "*özel yaşam*" kavramını yorumlayış biçimini tahlil etmek açısından *Niemietz v. Almanya* kararı önem taşımaktadır.[80] İlgili kararda özel yaşamın belli bir dereceye kadar diğer insanlarla ilişkiler kurup geliştirmeyi de kapsamına aldığı belirtilmektedir.[81] Bu çerçevede Mahkeme, özel yaşam kavramını tanımlama çabasını gereksiz ve imkânsız görmektedir. Ancak yine de terimin bireyin kendi yaşamını dilediği ve seçtiği gibi yaşaması anlamına gelen "*giz alanı (inner circle)*"ndan[82] daha geniş bir alanı karşıladığı da ortaya koyulmaktadır. Dolayısıyla dış dünya ile özel yaşam birbirlerinden ayrı tutulamayacaklardır.[83] Profesyonel ya da mesleki faaliyetlerin özel yaşam kavramı dışında ele alınmasına dair bir ilke de söz konusu değildir ve açıktır ki insanlar çoğunlukla mesleki yaşamları çerçevesinde özel ilişki kurabilmektedir.[84] İşte bu sebeplerle özel yaşam kavramının bu derecedeki genişliği onu "*kapsamlı bir tanım yapmaya elverişsiz*" hale getirir.[85]

---

77 *X v. Iceland*, Application No: 6825/74, 18.05.1976, http://echr.ketse.com/doc/6825.74-en-19760518/i, Erişim Tarihi: 28.09.2021.

78 HARRIS, O'BOYLE, WARBRICK, s. 361.

79 HARRIS, O'BOYLE, WARBRICK, s. 382.

80 *Niemietz v. Germany*, Application No: 13710/88, 16.12.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

81 *Niemietz v. Germany*, Application No: 13710/88, Par. 29, 16.12.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

82 Yaşar SALİHPAŞAOĞLU, "*Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme*", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, S. 3, s. 235.

83 *Niemietz v. Germany*, Application No: 13710/88, Par. 29, 16.12.992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

84 *Niemietz v. Germany*, Application No: 13710/88, Par. 29, 16.12.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

85 *Bensaid v. United Kingdom,* Application No: 44599/98, Par. 47, 06.05.2011, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59206, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

Maddenin tüm kapsamının belirlenmesi zor ve bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak AİHM'in şimdiye dek hüküm altına almış olduğu bazı kararlardan yola çıkılarak hangi durumların özel yaşam bağlamında değerlendirildiği ortaya konulabilir. Böylelikle İHEB'den AİHS'e bir şemsiye (kapsayıcı) hak olan özel yaşam kavramının içtihatlarla genişlediği de görülebilecektir. Söz gelimi doğum kontrolü, konut dokunulmazlığı, iletişimin denetlenmesi, arama ve el koyma, gizli izleme, göç hukuku, babalık ve kimliğe ilişkin haklar, çocuk ve aile hukuku, yardımlı üreme, intihar, tutuklu hakları, miras, kiralayan hakları, çevre koruması gibi pek çok husus özel yaşam bağlamında ele alınmaktadır.[86] Daha spesifik olarak, isim-soyisim,[87] tıbbi müdahale,[88] ötanazi,[89] üreme,[90] kadına/ çocuğa/ engelliye/ yaşlıya karşı şiddet,[91] çevresel kirlilik,[92] cinsel kimlik[93] gibi önemli başlıklar da bu hak çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Bu minvalde AİHM'in tanımsız özel yaşamının çerçevesine bakıldığında öncelikle kişinin kimliği karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede kişinin ismi,[94] giyinme tarzı, cinsel yönelimi, babalık ve kimliğe ilişkin haklar özel yaşam başlığı altında incelenmektedir. Örneğin ebeveynlerin çocuklarına vermek istedikleri isimler kişinin kimliğini belirlediği ve ailesiyle bağ kurmasını sağladığı için özel yaşamın ve aile hayatının parçasıdır.[95] Ancak bu noktada belirtilmelidir ki Mahkeme, isme ilişkin düzenlemelerde devletlere geniş bir takdir marjı tanımaktadır; çünkü konu, kültürel, dini, yerel özellikleri dikkate almayı da gerektirmektedir.[96]

---

86 HARRIS, O'BOYLE, WARBRICK, s. 361; UZELTÜRK, s. 3-5.

87 *Ünal Tekeli v. Turkey*, Application No: 29865/96, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67482, Erişim Tarihi: 27.04.2021; *Stjerna v. Finland*, Application No: 18131/91, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57912, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

88 *Glass v. The United Kingdom*, Application No: 61827/00, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

89 *Pretty v. United Kingdom*, Application No: 2346/02, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

90 *S. H. and Others v. Austria [GC]* Application No: 57813/00, D. 03.11.2011.

91 *Ebcin v. Turkey*, Application No: 19506/05, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103143, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

92 *Lopez Ostra v. Spain*, Application No: 16798/90, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57905, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

93 *Dudgeon v. the United Kingdom*, Par. 51- 52, Application No: 7525/76, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57473, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

94 *Ünal Tekeli v. Turkey*, Application No: 29865/96, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67482, Erişim Tarihi: 27.04.2021; *Stjerna v. Finland*, Application No: 18131/91, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57912, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

95 *Stjerna v. Finland*, Application No: 18131/91, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57912, Erişim Tarihi: 27.04.2021; *Bulgakov v. Ukraine*, Application No: 59894/00, 31.03.2008, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-82241&filename=001-82241.pdf, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

96 *Bulgakov v. Ukraine*, Application No: 59894/00, 31.03.2008, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-82241&filename=001-82241.pdf, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Şayet ismin değiştirilmesine zorlama gibi bir durum yoksa özel yaşama ilişkin bir müdahalenin mevcudiyetinden söz etmemektedir.[97] Kişinin fotoğrafı da kimliğinin diğer önemli bir başlığı olarak özel yaşamı bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çerçevede AİHM, kişiyi diğer insanlardan ayıran biricik özelliği olan görüntüsünü, kişinin özerkliği ve gelişim hakkıyla ele almaktadır. Dolayısıyla kişinin, kişisel bir veri niteliğinde de olan görüntüsünü kontrol etme hakkı mevcuttur.[98] Ancak kamuya mal olan bir kişinin haber niteliği taşıyan durumunun kamu yararı gerekçesiyle izin dışı kayıt altına alınması ihlal olarak değerlendirilmemektedir.[99]

Kişinin kimliği bağlamında bireyin cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, cinsel yaşamı gibi unsurlar ve kişinin kendini belirleme hakkı (*self determination*) da özel yaşam kavramı içerisinde değerlendirilmektedir.[100] Bu bağlamda cinsiyet kimliği, kişinin diğer insanlarla kurduğu ilişkiler bağlamında önem taşımaktadır.[101] Ancak cinsel yaşam kapsamında değerlendirilen söz gelimi ensest gibi bazı cinsel ilişkiler sağlık, genel ahlak, yaş gibi sebeplerle sınırlandırılabilir ve taraf devletin takdir hakkı çerçevesinde ve demokratik bir toplumda gereklilik kriterini karşıladığından bahisle ihlal oluşturmayabilir.[102] Bu çerçevede, kapalı kapılar ardındaki cinsel ilişkiler madde korumasından yararlanabilir.[103] Mahkeme'ye göre söz gelimi homoseksüel ilişkiler de özel yaşam kapsamındadır ve toplumun bir kesiminin bu tür ilişkileri ahlak dışı olarak nitelendirmesi bunu değiştirmez.[104]

Özel yaşam üst başlığı altında ve kişinin kimliği çerçevesinde yaşam biçimi ve etnik kökeni, kimliği de dikkate alınmaktadır.[105] Bu düzlemde AİHM kişisel

---

97 *Johansson v. Finland*, Application No: 10163/2, 06.12.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82198, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

98 *Reklos and Davourlis v. Greece*, Application No: 1234/05, 15.04.2009, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90617, Erişim Tarihi: 30.03.2021; *Evans v. The United Kingdom*, Application No: 6339/05, 10.04.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80046, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

99 *Von Hannover v. Germany*, Application No: 59320/00, 24.09.2004, http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-61853, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

100 *Dudgeon v. the United Kingdom*, Par. 51- 52, Application No: 7525/76, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57473, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

101 *Van Kück v. Germany*, Application No: 35968/97, 12.06.2003, https://www.hrw.org/legacy/lgbt/pdf/van_kuck.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2021.

102 *Stübing v. Germany*, Application No: 43547/08, 12.04.2012, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-110314&filename=001110314.pdf&TID =hhtwxvrdyv, Erişim Tarihi: 16.03.2021.

103 *Dudgeon v. The United Kingdom*, Application No: 7525/78, 22.10.1981, https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/1981/5.html, Erişim Tarihi: 16.03.2021; *Stübing v. Germany*, Application No: 43547/08, 12.04.2012, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-110314& filename=001-110314.pdf&TID=hhtwxvrdyv, Erişim Tarihi: 16.03.2021.

104 *Norris v. Ireland*, Application No: 10581/83, 26.10.1988, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57547, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

105 *Chapman v. The United Kingdom*, Application No: 27238/95, 18.01.2001, https://www.escr-net.org/caselaw/2008/chapman-v-united-kingdom-application-no-2723895, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

verilerle de ilgili olarak, başvurucuların parmak izleri, hücre örnekleri ve DNA profillerinin cezai takibat sonrasında da saklanmasıyla 8. madde kapsamında etnik kimlik hakkının da ihlal edildiğine hükmedilmiştir.[106]

Kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü de özel yaşam içerisinde değerlendirilen bir diğer unsurdur.[107] Bu bakımdan özellikle belirtilmelidir ki kişiye yönelik tıbbi müdahaleler de 8. madde kapsamına girmektedir.[108] İlaveten çevresel faktörlerden kaynaklanan kötü koku, çevresel kirlilik gibi durumlar da kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne ve dolayısıyla özel yaşama ilişkindir.[109]

Kişinin onuru ve şöhreti İHEB'in 12. maddesinde özel yaşam kapsamında açıkça düzenlenmektedir. Oysa AİHS'in 8. maddesinde böyle bir ifade bulunmamaktadır. Ancak AİHM'e göre kişinin onur ve şöhreti de özel yaşam kapsamındadır.[110]

İHEB'den bugüne dek bir şemsiye (kapsayıcı) kavram olan özel yaşam özellikle son yıllarda bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte birçok yeni hakkın ortaya çıktığı ortamı sağlamaktadır. Bu bakımdan kişisel verilerin korunması başat bir roldedir. Mahkeme, kişiyle ilgili veri toplanması, saklanması, kullanılması, aktarılması gibi işleme aşamalarının tamamını 8. madde doğrultusunda özel yaşam içerisinde incelemektedir.[111] Öte yandan kişisel verilerin korunmasına ilişkin ilkelerin karmaşık yapısı düşünüldüğünde özel yaşam koruması giderek yetersiz kalmaktadır. Ancak yine de özellikle seksenli ve doksanlı yıllardaki kararlarda özel yaşamın bu şemsiye (kapsayıcı) hak niteliği ve Sözleşme'nin yaşayan bir enstrüman olduğuna ilişkin yorum ilkesi alanda oldukça verimli sonuçlara yol açmıştır. Bu geniş yorumlamanın da

---

106 *S. and Marper v. The United Kingdom*, Application No: 30562/04& 30566/04, 04.12.2008, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90051, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

107 *S. and Marper v. The United Kingdom*, Application No: 30562/04& 30566/04, 04.12.2008, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90051, Erişim Tarihi: 27.04.2021; *Y.F. and Turkey,* Application No: 24209/94, 22.10.2003, Erişim Tarihi: 30.04.2021; *Juhnke v. Turkey*, Application No: 52515/99, 13.05.2008, https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2008/379.html, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

108 *Glass v. The United Kingdom*, Application No: 61827/00, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663, Erişim Tarihi: 28.04.2021; *Juhnke v. Turkey*, Application No: 52515/99, 13.05.2008, https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2008/379.html, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

109 *Lopez Ostra v. Spain*, Application No: 16798/90, 09.12.1994, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57905, Erişim Tarihi: 30.04.2021; *Guerra and Others v. Italy*, Application No: 14967/89, 19.02.1998, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58135, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

110 *Chauvy and Others v. France*, Application No: 64915/01, 29.09.2004, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61861, Erişim Tarihi: 26.04.2021; Leempoel & *SA. ED. Cine Revue c. Belgique*, Requête no: 09.02.2007, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77921, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

111 *Klass and Others v. Germany*, Application No: 5029/71, 06.09.1978, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510, Erişim Tarihi: 29.04.2021; *Malone v. The United Kingdom*, Application No: 8691/79, 02.08.1984, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533, Erişim Tarihi: 30.04.2021*; Leander v. Sweeden*, Application No: 9248/81, 26.03.1987, https://www.legislationline.org/download/id/3521/file/Case_of_Leander_v_Sweden_ 1987_en.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2021; *Amann v. Switzerland*, Application No: 16.02.2000, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58497, Erişim Tarihi: 21.04.2021.

etkisiyle, her ne kadar Sözleşme'de modern iletişim araçları açıkça düzenlenmese de bu araçlar ve kişisel verilerin işlenmesi ile ilgili konular (telefon görüşmeleri,[112] telefon numaraları,[113] bilgisayarlar,[114] video ile gözetim,[115] ses kaydı,[116] internet ve e-mail[117] gibi.) Mahkeme tarafından 8. madde bağlamında ele alınmaktadır. Böylece 8. maddenin kademeli olarak genişlemesi olgusu devam etmiş ve etmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere burada kısıtlı biçimde değinilen belli başlı kararlar dahi AİHM'in özel yaşam kavramını sınırları olmayan ve somut olaya göre şekillenen bir metafor olarak ele aldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda AİHM, gerek AİHS'i yaşayan bir belge olarak görmesiyle gerek dinamik ve çağın gereklerine uygun yorumuyla gerekse de yatay etki doktrini ile özel yaşam hakkının koruma sahasını çok daha ileri bir boyuta taşımıştır. İHEB'in açtığı yolda AİHM, özellikle dijital teknolojilerin etkisi ile bünyesinde kişisel verilerin korunması hakkı,[118] unutulma hakkı[119] gibi hakların da doğmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla İHEB'in 12. maddesinin hakkın tanımlanmasındaki rolünün ardıl insan hakları koruma mekanizmaları için nasıl ilerici ve olumlu anlamda esnek bir zemin sağladığı ortadadır. Bu sayede AİHM çeşitli enstrümanları kullanarak hakkın koruma sahasını çağın gereklerine uygun olarak genişletmiştir. Bu ise insan hakları koruma mekanizmalarının birbirleriyle etkileşimlerini çarpıcı bir biçimde göstermektedir. Şemsiye (kapsayıcı) hak fikrinden doğan ve bölgesel düzeyde özel yaşamı çok daha kapsamlı bir hale getiren AİHM tasarımı, İHEB'in hazırlandığı esnadaki tasarımından çok daha ileri gitmiştir.

---

112 *Klass and Others v. Germany*, Application No: 5029/71, 06.09.1978, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510, 29.11.2017; *Amann v. Switzerland*, Application No: 27798/95, 16.02.2000, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497, Erişim Tarihi: 18.10.2017.

113 *Malone v. United Kingdom*, Application No: 8691/79, 02.08.1984, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533, Erişim Tarihi: 06.10.2017; *P.G. and J.H. v. The United Kingdom*, Application No: 44787/98, 25.12.2001, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665, Erişim Tarihi: 02.11.2017.

114 *Leander v. Sweden*, Application No: 9248/81, 26.03.1987, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519, Erişim Tarihi: 06.10.2017; *Amann v. Switzerland*, Application No: 27798/95, 16.02.2000, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497, Erişim Tarihi: 18.10.2017; *Rotaru v. Romania*, Application No: 28341/95, 04.05.2000, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586, Erişim Tarihi: 19.10.2017.

115 *Peck v. The United Kingdom*, Application No: 44647/98, 28.04.2003, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60898, Erişim Tarihi: 28.05.2019; *Perry v. The United Kingdom*, Application No: 63737/00, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61228, Erişim Tarihi: 29.05.2019.

116 *P.G. and J.H. v. The United Kingdom*, Application No: 44787/98, 25.12.2001, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665, Erişim Tarihi: 02.11.2017.

117 *Copland v. The United Kingdom*, Application No: 62617/00, 03.07.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79996, Erişim Tarihi: 29.05.2019.

118 *Klass and Others v. Germany*, Application No: 5029/71, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510, Erişim Tarihi: 25.04.2021; *Amann v. Switzerland*, Application No: 27798/95, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497, Erişim Tarihi: 25.04.2021; *Malone v. United Kingdom*, Application No: 8691/79, 02.08.1984, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

119 *M.L. and W.W. v. Germany*, Application No: 60798/10& 65599/10, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183947, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

III. TÜRK HUKUKUNDAKİ YANSIMALAR

İHEB'in 12. maddesinde yer alan özel yaşam korumasının 1982 Anayasası'ndaki karşılığı birden çok maddededir. Kısaca sıralamak gerekirse; kişi dokunulmazlığı ve maddi ve manevi varlığını düzenleyen 17. madde, özel ve aile hayatının[120] gizliliğini düzenleyen 20. madde, konut dokunulmazlığını düzenleyen 21. madde, haberleşme özgürlüğünü düzenleyen 22. madde ve ailenin korunmasını düzenleyen 41. madde anayasal korumanın temelleridir.

İlk olarak Anayasa'nın 17. maddesi kişinin maddi ve manevi varlığını koruması ve geliştirmesiyle birlikte, rızası olmadan tıbbi deneylere tabi tutulmasını da yasaklayan hükümlere yer vermektedir. İlaveten madde kapsamı, Anayasa Mahkemesi (AYM) içtihatlarıyla birlikte daha da genişlemiştir. AYM'ye göre; Anayasa'nın 17. maddesinin amacı esas olarak bireylerin maddi ve manevi varlığına karşı devlet tarafından yapılabilecek keyfi müdahalelerin önlenmesidir.[121] Kişinin maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi kavramı da yorum yoluyla da yeni boyutlar kazanmıştır. Bu boyutlar; isim,[122] fiziksel görünüm, cinsiyet belirleme, cinsel yönelim, cinsel kimlik,[123] üreme, kişisel gelişim, tıbbi müdahaleler,[124] çevresel haklar[125] gibi alt başlıklara bölünebilir. Bu çalışmanın sınırlı çerçevesi düşünüldüğünde ise Türk hukuku bakımından söz konusu hakka ilişkin yalnızca görece önemli hususlarına değinilmeye çalışılacaktır.

Türk hukukunda kişi dokunulmazlığı ile birlikte maddi ve manevi varlığı geliştirme, sınırlarını çizmenin zor olduğu haklardandır. Gündelik hayatta ortaya çıkabilecek ihlal yollarını sınırlı bir şekilde belirlemek mümkün olmadığı için yargı kararları bu konuda rehber olarak alınmalıdır. AYM işyerinde uygulanan psikolojik tacizleri (*mobbing*)[126] de kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının ihlali olarak değerlendirerek bu hakların içeriği konusunda geniş bir çerçeve çiz-

---

120 Türk Hukuku başlıklı bu bölümde, Anayasa'nın 20. maddesinde aynı yönde bir tercih bulunması sebebiyle, "özel hayat" ibaresi kullanılacaktır.

121 *Ahmet Acartürk* Başvurusu, Başvuru No: 2013/2084, Karar Tarihi: 15.10.2015, Para. 49.

122 *Dilek Tsakiridis* Başvurusu, Başvuru No: 2018/35068, Karar Tarihi: 09.06.2020; *Turgay Karaca* Başvurusu, Başvuru No: 2018/34343, Karar Tarihi: 27.01.2021; *B.U.* Başvurusu, Başvuru No: 2013/2414, Karar Tarihi: 06.01.2016; *N.Ö.* Başvurusu, Başvuru No: 2014/19725, Karar Tarihi: 19.11.2015.

123 *Mustafa Vural* Başvurusu, Başvuru No: 2015/18609, Karar Tarihi: 11.09.2019; *Cemal Duğan* Başvurusu, Başvuru No: 2014/19308, Karar Tarihi: 15.02.2017.

124 *Kemal Demirtaş ve Gülcan Demirtaş* Başvurusu, Başvuru No: 2017/18196, Karar Tarihi: 16.09.2020; *B.P.O.* Başvurusu, Başvuru No: 2015/19012, Karar Tarihi: 27.03.2019; *Ahmet Acartürk* Başvurusu, Başvuru No: 2013/2084, Karar Tarihi: 15.10.2015.

125 *Egeçep Derneği* Başvurusu, Başvuru No: 2015/17415, Karar Tarihi: 17.04.2019; *Öznur Çiçek Bildik* Başvurusu, Başvuru No: 2013/6595, Karar Tarihi: 21.04.2016; *Gülcan Tutkun Berk* Başvurusu, Başvuru No: 2015/2334, Karar Tarihi: 29.11.2018.

126 *Turgay Gökkoyun* Başvurusu, Başvuru No: 2018/11320, Karar Tarihi: 18.06.2020; *Işıl Yaykır* Başvurusu, Başvuru No: 2013/2284, Karar Tarihi: 15.04.2014.

mektedir.[127] İlaveten cinsel yaşam ile ilgili gelişmeler ile kişinin kendi tercihleri doğrultusunda cinsel kimliğini belirleyebilmesi, cinsiyet değişikliği gibi durumlar da anayasal temelini 17. maddede bulmaktadır.[128] Bu çerçevede AYM, 2014 yılında verdiği bir kararla cinsel kimliğe ilişkin olarak temel bir değişikliğe neden olmuştur. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) o dönem yürürlükte bulunan 40. maddesine göre cinsiyet değiştirmek için "*üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu*" resmi sağlık kurulu raporuyla belgelemek şartı aranmaktaydı. Ancak AYM, somut norm denetimiyle önüne gelen 40. maddedeki bu ibareyi Anayasa'nın 17. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir.[129] Kuşkusuz bu kararı, özel yaşama saygı hakkına yönelen sürekli bir ihlalin ortadan kaldırılması olarak görmek gerekmektedir. Bu bağlamda AYM, henüz TMK 40. maddedeki ibare iptal edilmeden önce cinsiyet değiştirme başvurusu reddedilen bir kişinin yaptığı bireysel başvuruyu incelemiş ve kişinin cinsiyet değiştirmesine izin verilmemesiyle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine de karar vermiştir.[130] Kadının soyadı konusu ise 17. maddeye ilişkin olarak Türk hukukunda değinilmesi gereken önemli ve tartışmalı bir konudur. Bilindiği üzere, TMK'nın 187. maddesine göre, kadın evlenince kocasının soyadını almak durumundadır. Konuyla ilgili olarak AYM, AİHS'in 8. maddesi ve AİHM'in içtihatları ile TMK'nın 187. maddesi arasında bir çatışma olduğunu ve bu çatışmanın Anayasa'nın 90. maddesine atıfta bulunarak, AİHS hükümlerinin ve AİHM içtihatlarının uygulanması yönünde çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir.[131] Böylelikle AYM, TMK'nın kadının evlendiği erkeğin soyadını almasına ilişkin hükmünü adeta ihmal etmiştir.[132] Ancak AYM'nin ihlali ortadan kaldırmak için izlediği yol yeniden yargılama yapılması yönünde karar vermek olmuştur. Bu yüzden söz konusu karar sadece bireysel bir etki doğurmuş, TMK hükmü yürürlükte kalmaya devam etmiştir.[133]

---

127 *Ebru Bilgin* Başvurusu, 2014/7998, Karar Tarihi: 19.07.2018.

128 *Mustafa Vural* Başvurusu, Başvuru No: 2015/18609, Karar Tarihi: 11.09.2019; *M.K.* Başvurusu, Başvuru No: 2015/13077, Karar Tarihi: 12.06.2018.

129 AYM, E. 2017/130, K. 2017/165, 29.11.2017.

130 *M. K.* Başvurusu, Başvuru No: 2015/13077, Karar Tarihi: 12.06.2018.

131 *Sevim Akat Ekşi* Başvurusu, Başvuru No: 2013/2187, Karar Tarihi: 19.12.2013.

132 Anayasa Mahkemesi'nin bu kararda sadece kanunilik unsurunu ön plana çıkararak, meselenin özünde yatan kadın- erkek eşitliğini ihmal ettiğini de söylemek mümkündür. Bu konuda detaylı bir analiz için bkz. Erkan DUYMAZ, *"Anayasa Mahkemesi'nin Soyadına İlişkin Kararları Üzerine Düşünceler"*, Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 5, 2014, s. 49.

133 Daha sonra yapılan Neşe Aslanbay Akbıyık başvurusunda da aynı gerekçelerle kadının önceki soyadını kullanmasının önünde bir engel olmadığı belirlenmiştir. *Neşe Aslanbay Akbıyık* Başvurusu, 2014/5836, Karar Tarihi: 16.04.2015.
Ancak her iki karar da bireysel sonuç doğurduğu için sorunun temelden bir çözümü sağlanamamıştır. Günümüzde hala kural olarak eşinin soyadını almakta olan kadın, daha sonra eski hale dönmek için yasal yolları tüketerek bireysel başvuru aşamasına erişmek durumundadır. Konuyla ilgili bir diğer

Anayasa'nın özel hayatın gizliliği başlığını taşıyan 20. maddesi ise özel hayata ilişkin ikili bir koruma getirmektedir. İlgili maddenin ilk cümlesi, herkesin aile ve özel hayata saygı gösterilmesini isteme hakkı olduğunu belirtmekte; ikinci cümlesi ile de özel hayat ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağını hüküm altına almaktadır. Böylelikle Türk hukukunda hem özel hayata saygı gösterme hem de mahremiyet iki farklı kavram olarak ayrı güvence altına alınmış olmaktadır. Maddenin üçüncü fıkrası ise, uluslararası düzenlemelerde giderek ayrı bir hak kategorisi oluşturan başka boyuta işaret etmektedir. 2010 yılında maddeye eklenen 3. fıkra, kişisel verilerin korunmasını bir hak olarak düzenlemektedir.[134]

AYM'nin özel hayatın gizliliğine ilişkin belli başlı kararları, iç hukuk açısından özel yaşam kavramının çerçevesini göstermek ve İHEB'in açtığı yolun izdüşümünü anlamak adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda AYM öncelikle özel yaşamı;

> "*Özel hayat kavramı eksiksiz bir tanımı bulunmayan geniş bir kavram olup "bireyin kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirmesi" kavramı, özel hayata saygı hakkının kapsamının belirlenmesinde temel alınmaktadır. Bu yönü ile değerlendirildiğinde bahsi geçen hak, ilişki kurmak ve geliştirmek üzere çevresinde bulunanlarla temas kurma hakkını da içermektedir. Söz konusu olan kişilerin içine aile fertlerinin de dahil olduğunda kuşku bulunmamaktadır ve aile ilişkilerinin normal bir şekilde sürdürülebilmesi, aile fertlerinin birbiriyle zaman geçirebilmesi de özel hayata saygı hakkının konusu kapsamındadır*".

biçiminde ele almaktadır.[135] Dolayısıyla AYM de AİHM gibi, özel yaşam kavramının bir tanımının yapılmasının mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu kavramın ise bir yanıyla istenmeyen müdahalelerden uzak bir özel alanı, diğer yanıyla ise bireyin sosyal bir hayat sürdürebileceği alanı karşıladığını dile getirmektedir.[136] Çerçevesi bu biçimde çizilen özel yaşam kavramına tutuklu hakları perspektifinden de bakan AYM, tutuklu başvurucunun kendisine gönderilen ve kendisinin gönderdiği mektupların UYAP sisteminde taranması durumunu özel hayatın gizliliği ve haberleşme özgürlüğü bağlamında incelemiş ve mahremiyete bir müdahale olarak değerlendirmiştir.[137] Bir başka değerlendirmesinde ise çevreye ilişkin olarak gerçekleşen ihlalleri de özel hayata saygı hakkının kapsamında

---

karar olarak: *Gülsim Genç* Başvurusu, 2013/4439, Karar Tarihi: 06/03/2014.
Detaylı bilgi için bkz. Serap HELVACI, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı", *Public and Private International Law Bulletin*, C. 35, S. 1, Yıl: 2015.

134 Detaylı bilgi için bkz. KAMA IŞIK, 2020.

135 *Taner Alır* Başvurusu, Başvuru No: 2014/14400, Karar Tarihi: 21/11/2017, para. 21.

136 *Serap Tortuk* Başvurusu, Başvuru No: 2013/ 9660, Karar Tarihi: 21.01.2015.

137 *Kemal Karanfil* Başvurusu, para. 75, Başvuru No: 2017/24776, Karar Tarihi: 24.05.2018.

incelemiştir. Somut olay özelinde AYM, belediye tarafından herhangi bir arıtım yapılmaksızın kanalizasyonun akarsuya dökülmesinin su kirliliğine neden olması hususunu özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında gördüğünü belirtmiştir.[138] Mahkeme bir başka kararında da kişinin zihinsel ve ruhsal bütünlüğünü, cinsel kimliği ile kişisel gelişimini ve özellikle 20. maddenin üçüncü fıkrası bağlamında kişisel verilerini de özel yaşam kapsamda değerlendirmiştir.[139]

AYM konut dokunulmazlığına ilişkin kararlarında konut kavramını özel yaşamın geliştirildiği yer olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, konuta dair komşuluk kaynaklı ya da çevresel müdahaleleri[140] ve konutta arama ve elkoyma[141] konularını 21. madde bakımından değerlendirmektedir. Haberleşme özgürlüğü özelinde ise AYM, ceza infaz kurumlarındaki mektupların denetlenmesi,[142] tutuklu veya hükümlünün avukatıyla telefonla görüşmesi,[143] iletişimin tespiti, denetlenmesi ve kayıtlar,[144] Bylock[145] gibi konuları genellikle Anayasa'nın 20. ve 22. maddeleriyle bağlantılı olarak ele almıştır. Son olarak aile hayatının korunmasının negatif yönünü düzenleyen 20. madde bakımından aile hayatına saygı yükümlülüğü ve bu kapsamda aile yaşamının temel unsuru olan aile ilişkilerinin normal bir şekilde gelişebilmesi ile aile fertlerinin birlikte yaşama hakkı da özel yaşam bağlamında değerlendirilmektedir.[146]

Türkiye özelinde yukarıda aktarılan oldukça kısa bakış çerçevesinde görülmektedir ki AYM özel yaşamı, özellikle AİHM ile koşut bir anlayışla, tanımsız ve gittikçe genişleyen bir yapıda ele almaktadır. Anayasa'nın 20. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkı; mahremiyet, şeref ve itibarın korunması, ismin

---

138 *Binali Özkaradeniz ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2014/4686, Karar Tarihi: 01.02.2018.

139 *N. B. B.* Başvurusu, Başvuru No: 2013/5653, Karar Tarihi: 03.03.2016.

140 *Gülcan Tutkun Berk* Başvurusu, Başvuru No: 2015/2334, Karar Tarihi: 29.11.2018; *Ahmet Bilgin ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2015/11709, Karar Tarihi: 12.12.2018.

141 *Ayşegül Çengel Kömür ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2016/56228/23.06.2020; *D.Ö.* Başvurusu, Başvuru No: 2015/4003, Karar Tarihi: 18.04.2019; *Alaaddin Akkaşoğlu ve Akis Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.* Başvurusu, Başvuru No: 2014/18247, Karar Tarihi: 20.12.2017.

142 *İrfan Kaplan* Başvurusu, Başvuru No: 2017/34518, Karar Tarihi: 23.06.2020; *Abdulkerim Terim ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2017/14279, Karar Tarihi: 10.03.2020; *Mustafa Baysal* Başvurusu, Başvuru No: 2016/58482, Karar Tarihi: 11.09.2019; *Deniz Şahin ve Suat İncedere* Başvurusu, Başvuru No: 2015/17260, Karar Tarihi: 19.09.2018; *Kamuran Reşit Bekir* Başvurusu, Başvuru No: 2014/20000, Karar Tarihi: 05.04.2017; *Ahmet Temiz* Başvurusu, Başvuru No: 2013/822, Karar Tarihi: 20.05.2015.

143 *Sinan Gül* Başvurusu, Başvuru No: 2016/7628, Karar Tarihi: 27.02.2020.

144 *Murat Haliç* Başvurusu, Başvuru No: 2017/24356, Karar Tarihi: 08.07.2020; *Ulvi Balcıoğlu* Başvurusu, Başvuru No: 2015/3175, Karar Tarihi: 10.10.2019; *Veysel Demirtaş* Başvurusu, Başvuru No: 2013/1222, Karar Tarihi: 20.04.2016; *Yasemin Çongar ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2013/7054, Karar Tarihi: 06.01.2015.

145 *Bestami Eroğlu* Başvurusu, Başvuru No: 2018/23077, Karar Tarihi: 17.09.2020.

146 *Figen Güneştaş ve Diğerleri* Başvurusu, Başvuru No: 2014/18376, Karar Tarihi: 26.10.2017; *Murat Atılgan* Başvurusu, Başvuru No: 2013/9047, Karar Tarihi: 07.05.2015.

ve kişinin kimliğinin korunması, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ya da giderek gelişen bilişim teknolojilerinin bir getirisi olarak son fıkrasında ele aldığı kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına kadar geniş bir yelpazeyi, AYM içtihatları neticesinde içermektedir. Bu geniş çerçeveli kavram AİHS'in bu alandaki hemen her durumu 8. maddesi kapsamında değerlendirmesinden farklı olarak AYM'de somut olayın bağlamına göre Anayasa'nın 17. maddesindeki kişi dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ile incelenebilmektedir. Yine bu bağlamda özel hayata ilişkin iddialarla birlikte Anayasa'nın 21. maddesindeki konut dokunulmazlığı ve 22. maddesindeki haberleşme hürriyeti de AYM'nin değerlendirmesi kapsamındadır. Kuşkusuz özel yaşamın doktrindeki tüm bu genişleyen yorumunun temeli, İHEB'in ortaya koyduğu şemsiye (kapsayıcı) hak anlayışıdır.

SONUÇ

Temel hak ve özgürlükler genel olarak öncelikle devletlerin anayasalarında mevcut olup zamanla olgunlaşarak kendilerine uluslararası alanda yer bulurlar. Oysa özel yaşamın korunmasında, bu genel durumun aksine, öncelikle uluslararası alanda koruma bulan hak devamında anayasal olarak da devletlerin iç hukukunda korunmaya başlanmıştır.[147] Bu bağlamda ilk olarak belirtilmelidir ki özel yaşam hakkı için İHEB'in sistematiği daha en başından uluslararası bir korumayı ulusal korumanın önüne geçirmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin hazırlık çalışmaları özelinde iki nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan ilkine göre, Bildirge'nin ilk taslağı olan Uluslararası Haklar Sözleşmesi'nde özel yaşama ilişkin hakların garanti altına alınmasının, Sözleşme'deki diğer tüm hakların garantisi için şart olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, özel yaşamın bir şemsiye (kapsayıcı) terim olarak Bildirge'deki madde metninde yer alması kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla Bildirge'nin 12. maddesinin mihenk noktası "özel yaşam" kavramıdır.

Bu husus oldukça önemlidir. İHEB'den sonra gelen tüm insan hakları belge ve içtihatlarında bu ön kabulün bir yansıması olmuş ve hakkın gelişimi daha da kapsayıcı bir yöne evrilmiştir. Bilindiği üzere, Karel Vasak insan haklarını sınıflandırmak için hakların tarih sahnesine çıkışını esas almaktadır.[148] Bu bağlamda her dönemin insan onuruna yönelttiği tehditler farklılaşmakta ve insan hakları çeşitlenmektedir. Bu önermenin yerindeliğini ortaya koymak için ise daha İHEB hazırlık çalışmalarında şemsiye (kapsayıcı) bir hak olarak kabul edilen özel yaşam oldukça yerinde bir örnektir.

---

147 DIGGELMANN, CLEIS, s. 442.

148 Karel VASAK, *Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights*, United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, November 1977, s. 29.

Yukarıda görüldüğü üzere, İHEB sonrası evrensel bir düzenleme olan Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi nezdinde ve İnsan Hakları Komitesi'nin temel içtihatları doğrultusunda özel yaşam, cinsel kimlik, cinsel yönelim ve cinsel hayat ile kişinin ismi, kişinin ismini seçmesi ve değiştirmesi, tutuklu ve hükümlülerin haberleşmesi gibi kavramları içerisine almaktadır. Öte yandan bölgesel bir belge olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde yer alan özel yaşamın kapsamı ise Sözleşme'nin yaşayan bir belge olmasından kaynaklı olarak günden güne genişlemekte ve şemsiye (kapsayıcı) bir hak olmasının hakkını vermektedir. Bu çerçevede AİHM, isim, soy isim, özel ilişki kurulabilen meslek yaşamı, takip cihazları ile izleme, tıbbi müdahale, ötanazi, üreme, kadına/ çocuğa/ engelliye/ yaşlıya karşı şiddet, çevresel kirlilik, cinsel kimlik gibi önemli başlıkları özel yaşam çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca günümüz bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisi ile kişisel verilerin korunması hakkı, unutulma hakkı gibi hakların da özel yaşam bünyesinde doğmasına sebep olmuş ve olmaya devam edecektir.

Bildirge'nin açtığı bu yolda, Türk hukukundaki gelişim de çok farklı olmamıştır. 1982 Anayasası her ne kadar İHEB'in 12. maddesinde korunan hakları birden çok maddede ele alsa da esas olarak Anayasa Mahkemesi'nin özellikle kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğü, isim, cinsel kimlik, tıbbi müdahale, şiddet, mobbing, mesleki faaliyetler, çevre kirliliği, kişisel veriler, kişisel gelişim gibi başlıkları özel yaşam çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir.

Yukarıda aktarılanlar ışığında görülmektedir ki Bildirge'nin 12. maddesi evrensel, bölgesel ve yerel düzlemde özel yaşam gibi bir kavramın devinim içinde mütemadi bir gelişim göstermesine yol açmıştır. Dolayısıyla denilebilir ki, günümüzde bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin insan hakları teorisindeki yansıma ve korumasının özel yaşam çerçevesinde mümkün olabilmesi dahi, Bildirge'nin evrensel düzlemde yarattığı etkinin önemini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

ARSLAN ÖNCÜ, Gülay, "*Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı*", in, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa*, Sibel İNCEOĞLU (Ed.), 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.

ARSLAN ÖNCÜ, Gülay, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, Beta, 2011.

BENNETT, Colin J., Charles D. RAAB, *The Govarnance of Privacy: Policy Instruments in Global Perspective*, The MIT Press, 2006.

Commission on Human Rights Drafting Committee, Australia: Draft of Additional Articles for the Draft International Covenant on Human Rights, 06.05.1948, E/CN.4/AC.1/21, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/AC.1/21, Erişim Tarihi: 05.10.2021.

Commission on Human Rights Drafting Committee, Report of the Drafting Committee the Commission on Human Rights, 21.05.1948, E/CN.4/95, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/95, Erişim Tarihi: 09.09.2021.

Commission on Human Rights, 2nd. Session, Summary Record of the 28th Meeting, 4 December 1947, E/CN.4/SR/28.

Commission on Human Rights, Comments of Governments on the Draft International Covenant on Human Rights and Measures of Implementation, 16.01.1950, E/CN.4/ 353/Add.3.

Commission on Human Rights, Report of the Ninth Session, 7 April to 30 May 1953, Economic and Social Council Official Records, 16th Session, Supplement No: 8, New York, s. 8, https://uvallsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-2447__E-CN_4-689.pdf, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

Commission on Human Rights, Report to the Economic and Social Council on the Second Session of the Commission, UN Economic and Social Council Official Records, Third Year, Sixth Session, Supplement No: 1, Document E/600, 17.12.1948, Lake Success, New York, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/600(SUPP), Erişim Tarihi: 09.09.2021.

Commission on Human Rights, Third Session, Summary Record of the Fifty-Fifth Meeting, 02.06.1948, Lake Success, NewYork, E/CN.4/SR.55, 15.06.1948, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/SR.55, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

DIGGELMANN, Oliver, Maria Nicole CLEIS, "How the Right to Privacy Became a Human Right", *Human Rights Law Review*, Vol. 14, Y: 2014, ss. 441- 458.

DOSWALD-BECK, Louise, "*The Meaning of the 'Right to Respect for Private Life' under the European Convention on Human Rights*", Human Rights Law Journal, Vol. 4, No: 3, ss. 283- 309.

Drafting Committee on an International Bill of Human Rights, Report on its 1st Session, 01.07.1947, E/CN.4/21, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/21, Erişim Tarihi: 05.08.2021.

Drafting Committee on an International Bill of Human Rights, Report on its 1st Session, 01.07.1947, E/CN.4/21, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/21, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

Drafting of the Universal Declaration of Human Rights, Third Session - 3rd Committee, https://research.un.org/en/undhr/ga/thirdcommittee, Erişim Tarihi: 14.09.2021.

DUYMAZ, Erkan, *"Anayasa Mahkemesi'nin Soyadına İlişkin Kararları Üzerine Düşünceler"*, Anayasa Hukuku Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 5, 2014, s. 37- 52.

FUSTER, Gloria Gonzales, *The Emergence of Personal Data Protection as a Fundemental Right of the EU*, Law, Govarnance and Technology Series 16, Springer International Publishing, 2014.

Genel Yorum No: 16, Lema UYAR (Der. ve çev.), *Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, ss. 33-36.

General Assembly, Resolution 2200(XXI)- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, International Covenant on Civil and Political Rights and Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 16.12.1966, A/RES/21/2200, http://www.un-documents.net/a21r2200.htm, Erişim Tarihi: 22.09.2021.

Guide on Article 8 of the Convention - Right to Respect for Private and Family Life, Council of Europe, 2018, s. 18.

HARRIS, David, Michael O'BOYLE, Colin WARBRICK, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd Ed., Oxford University Press, 2009.

HELVACI, Serap, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin Kararları Işığında Evli Kadının Soyadı", *Public and Private International Law Bulletin*, C. 35, S. 1, Yıl: 2015, ss. 157- 169.

HUMPHREY, John P., "The Memoirs of John P. Humphrey, the First Director of the United Nations Division of Human Rights", Human Rights Quarterly, Vol. 5, S. 4., 1983, ss. 387-439.

IŞIK KAMA, Sezen *Avrupa Veri Koruma Hukukuna Anayasal Bir Bakış*, On İki Levha Yayınları, 2020.

KILINÇ, Ümit, "*İsim ve Soyisim Hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Korunması*", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 89, 2010, s. 255.

MACDONALD, R. ST. J., "*Leadership in Law: John P. HUMPHREY and the Development of the International Law of Human Rights*", Canadian Yearbook of International Law, 1992, S. 29, ss. 3-91.

OVEY, Clare, Robin WHITE, *European Convention on Human Rights*, 3rd Ed., Oxford University Press, 2002.

PROSSER, William L., "Privacy", *California Law Review*, Vol. 48, Y: 1960, No: 3, ss. 383- 423.

PROST, Antoine, "Özel Hayatın Sınırları ve Alanları", *Özel Hayatın Tarihi 5- Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, Haz. Philippe Ariés, Georges Duby, Çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, 2010, ss. 13- 20.

Report of the Working Group on the Declaration on Human Rights, E/CN.4/57, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/57, Erişim Tarihi: 09.09.2021.

RICHARDSON, Megan, *The Right to Privacy Origins and Influence of Nineteenth- Century Idea*, Cambridge University Press, 2017.

SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar, "*Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme*", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, Sa. 3, ss. 227- 266.

SAUL, Ben, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights Travaux Preparatoires 1948- 1966*, Vol. I, Oxford University Press, 2016.

SCHABAS, William A., *The Universal Declaration of Human Rights- The travaux préparatoires*, Volume 1 October 1946 to November 1947, Cambridge University Press, 2013.

SCHOEMAN, Ferdinand David, *Privacy and Social Freedom*, Cambridge University Press, 2008.

SOLOVE, Daniel J., Marc ROTENBERG, Paul M. SCHWARTZ, *Information Privacy Law*, New York, 2006.

STIRN, Bernard, *Towards a European Public Law*, Oxford University Press, 2017.

STRÖMHOLM, Stig, *Right of Privacy and Rights of the Personality- A Comparative Survey*, Working Paper prepared for the Nordic Conference on Privacy, International Commission of Jurists, Stockholm, May 1967.

The U.S. Constitution and Other Key American Writings, Canterbury Classics/ Baker& Taylor Publishing, 2015.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu (International Commission of Jurists), UNESCO International Social Science Journal, The Protection of Privacy, Vol. XXIV, No: 3, 1972.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu (International Commission of Jurists), "Conclusions of the Nordic Conference", Mayıs 1967, Cenevre, http://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/06/Right-to-privacy-seminar-report-conclusions-1967-eng.pdf, Erişim Tarihi: 11.12.2021.

UN Economic and Social Council, Report of the Third Session of the Commissionon Human Rights, 24.05- 28.06.1948, E/800, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/800, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

UN General Assembly Resolution 2200 A (XXI) regarding International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2200%28XXI%29&Lang= E&Area=RESOLUTION, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

UN General Assembly, Report of the Third Committee- Third Session, Draft International Declaration of Human Rights, 07.12.1948, A/777, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/777, Erişim Tarihi: 15.09.2021.

UN Secretary-General, Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, 1 July 1955, A/2929 at par. 99, http://repository.un.org/handle/11176/302618, Erişim Tarihi: 05.08.2021.

UN Secretary-General, Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, 01.07.1955, A/2929, http://repository.un.org/handle/11176/302618, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

UN Secretary-General, Annotations on the Text of the Draft International Covenants on Human Rights, 01.07.1955, A/2929, http://repository.un.org/handle/11176/302618, Erişim Tarihi: 24.09.2021.

UZELTÜRK, Sultan, *1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, 2004.

VASAK, Karel, *Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights*, United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, November 1977.

WARREN, Samuel, Louis BRANDEIS, "The Right to Privacy", Harvard Law Review, Vol. 4, No: 5, 1890, ss. 193- 220.

Mahkeme Kararları

Felix c. O'Connell, Seine Hukuk Mahkemesi, 16.6.1858,

Griswold v. Connecticut, 381 U.S. 479 (1965), https://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/, Erişim Tarihi: 21.11.2021.

Prince Albert v. Strange, High Court of Chancery, (1849) 1 Mac & G 25, [1849] EWHC Ch J20, 41 ER 1171, (1849) 18 LJ Ch 120, *http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/1849/J20.html*, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

Benjamin Ngambi and Marie-Louise Nébol v. France, Com. No: 1179/2003, 09.07.2004, https://www.refworld.org/cases,HRC,4162a5a46.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

Coeriel et. al. v. Netherlands, Com. No: 453/991, 31.10.1994, http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html /vws453.htm, Erişim Tarihi: 26.09.2021.

Hamida v. Canada, Com. No: 1544/2007, 11.05.2010, https://www.refworld.org/cases,HRC,4c19d74b2.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

Hopu and Bessert v. France, Com. No: 549/1993, 30.10.1995, http://www.bayefsky.com/html/ 125_france549adm.php, Erişim Tarihi: 27.09.2021.

Ioane Teitiota v. New Zealand, Com. No: 2728/2016, 07.01.2020, https://www.refworld.org/cases,HRC,5e26f7134.html, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

Larry James Pinkney v. Canada, Com. No: 27/1978, 29.10.1981, http://hrlibrary.umn.edu/undocs/newscans/27-1978.html, Erişim Tarihi: 27.09.2021.

Nicholas Toonen v. Australia, Com. No: 488/1992, 31.03.1994, https://www.ohchr.org/Documents/Publications /SDecisionsVol5en.pdf, Erişim Tarihi: 26.09.2021.

Nimo Mohamed Aden and Liba Muhammed Hassan v. Denmark, Com. No: 2531/2015, 20.12.2019.

Rafael Armando Rojas Garcia v. Colombia, Com. No: 687/1996, 03.04.2001, http://hrlibrary.umn.edu/ undocs/687-1996.html, Erişim Tarihi: 28.09.2021.

Amann v. Switzerland, Application No: 27798/95, 16.02.2000, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58497, Erişim Tarihi: 18.10.2021.

Bensaid v. United Kingdom, Application No: 44599/98, 06.05.2011, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59206, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

Bulgakov v. Ukraine, Application No: 59894/00, 31.03.2008, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-82241&filename=001-82241.pdf, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Campbell v. The United Kingdom, Application No: 13590/88, 25.04.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57771, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Chapman v. The United Kingdom, Application No: 27238/95, 18.01.2001, https://www.escr-net.org/caselaw/2008/chapman-v-united-kingdom-application-no-2723895, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

Chauvy and Others v. France, Application No: 64915/01, 29.09.2004, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61861, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

Copland v. The United Kingdom, Application No: 62617/00, 03.07.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79996, Erişim Tarihi: 29.05.2021.

Dudgeon v. The United Kingdom, Application No: 7525/78, 22.10.1981, https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/1981/5.html, Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Ebcin v. Turkey, Application No: 19506/05, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103143, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Evans v. The United Kingdom, Application No: 6339/ 05, 10.04.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80046; Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Glass v. The United Kingdom, Application No: 61827/00, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Guerra and Others v. Italy, Application No: 14967/89, 19.02.1998, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58135, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

Johansson v. Finland, Application No: 10163/2, 06.12.2007, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82198, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Juhnke v. Turkey, Application No: 52515/99, 13.05.2008, https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2008/379.html, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

K. and T. v. Finland, Application No: 25702/94, 12.07.2001, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58576, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Klass and Others v. Germany, Application No: 5029/71, 06.09.1978, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57510, Erişim Tarihi: 29.04.2021.

Leander v. Sweden, Application No: 9248/81, 26.03.1987, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519, Erişim Tarihi: 06.10.2021.

Leempoel & *SA. ED. Cine Revue c. Belgique*, Requête no: 09.02.2007, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77921, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

Lopez Ostra v. Spain, Appl. No: 16798/90, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57905, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

M.L. and W.W. v. Germany, Application No: 60798/10& 65599/10, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183947, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Malone v. The United Kingdom, Application No: 8691/79, 02.08.1984, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57533, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

Niemietz v. Germany, Application No: 13710/88, 16.12.1992, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887, Erişim Tarihi: 29.09.2021.

Norris v. Ireland, Application No: 10581/83, 26.10.1988, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57547, Erişim Tarihi: 26.04.2021.

P.G. and J.H. v. The United Kingdom, Application No: 44787/98, 25.12.2001, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665, Erişim Tarihi: 02.11.2021.

Peck v. The United Kingdom, Application No: 44647/98, 28.04.2003, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60898, Erişim Tarihi: 28.05.2021;

Perry v. The United Kingdom, Application No: 63737/00, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61228, Erişim Tarihi: 29.05.2021.

Pretty v. United Kingdom, Application No: 2346/02, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Reklos and Davourlis v. Greece, Application No: 1234/05, 15.04.2009, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90617, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Rotaru v. Romania, Application No: 28341/95, 04.05.2000, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586, Erişim Tarihi: 19.10.2021.

S. and Marper v. The United Kingdom, Application No: 30562/04& 30566/04, 04.12.2008, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90051, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

S. H. and Others v. Austria, Application No: 57813/00, 03.11.2011.

Stjerna v. Finland, Application No: 18131/91, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57912, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Stübing v. Germany, Application No: 43547/08, 12.04.2012, http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-110314&filename=001-110314.pdf&TID=hhtwxvrdyv, Erişim Tarihi: 16.03.2021.

Ünal Tekeli v. Turkey, Application No: 29865/96, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67482, Erişim Tarihi: 27.04.2021.

Van Kück v. Germany, Application No: 35968/97, 12.06.2003, https://www.hrw.org/legacy/lgbt/pdf/van_kuck.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2021.

Von Hannover v. Germany, Application No: 59320/00, 24.09.2004, http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-61853, Erişim Tarihi: 28.04.2021.

X v. Iceland, Application No: 6825/74, 18.05.1976, http://echr.ketse.com/doc/6825.74-en-19760518/i, Erişim Tarihi: 28.09.2021.

X, Y and Z v. The United Kingdom, Application No: 21830/93, 22.04.1997.

Y.F. and Turkey, Application No: 24209/94, 22.10.2003, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

Abdulkerim Terim ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2017/14279, Karar Tarihi: 10.03.2020.

Ahmet Acartürk Başvurusu, Başvuru No: 2013/2084, Karar Tarihi: 15.10.2015.

Ahmet Bilgin ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2015/11709, Karar Tarihi: 12.12.2018.

Ahmet Temiz Başvurusu, Başvuru No: 2013/822, Karar Tarihi: 20.05.2015.

Alaaddin Akkaşoğlu ve Akis Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. Başvurusu, Başvuru No: 2014/18247, Karar Tarihi: 20.12.2017.

AYM, E. 2017/130, K. 2017/165, 29.11.2017.

AYM, E. 2016/141, K. 2018/27, 28.02.2018.

Ayşegül Çengel Kömür ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2016/56228/23.06.2020.

B.P.O. Başvurusu, Başvuru No: 2015/19012, Karar Tarihi: 27.03.2019.

B.U. Başvurusu, Başvuru No: 2013/2414, Karar Tarihi: 06.01.2016.

Bestami Eroğlu Başvurusu, Başvuru No: 2018/23077, Karar Tarihi: 17.09.2020.

Binali Özkaradeniz ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2014/4686, Karar Tarihi: 01.02.2018.

Cemal Duğan Başvurusu, Başvuru No: 2014/19308, Karar Tarihi: 15.02.2017.

D.Ö. Başvurusu, Başvuru No: 2015/4003, Karar Tarihi: 18.04.2019.

Deniz Şahin ve Suat İncedere Başvurusu, Başvuru No: 2015/17260, Karar Tarihi: 19.09.2018.

Dilek Tsakırıdıs Başvurusu, Başvuru No: 2018/35068, Karar Tarihi: 09.06.2020.

Ebru Bilgin Başvurusu, 2014/7998, Karar Tarihi: 19.07.2018.

Egeçep Derneği Başvurusu, Başvuru No: 2015/17415, Karar Tarihi: 17.04.2019.

Figen Güneştaş ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2014/18376, Karar Tarihi: 26.10.2017;

Gülcan Tutkun Berk Başvurusu, Başvuru No: 2015/2334, Karar Tarihi: 29.11.2018.

Işıl Yaykır Başvurusu, Başvuru No: 2013/2284, Karar Tarihi: 15.04.2014.

İrfan Kaplan Başvurusu, Başvuru No: 2017/34518, Karar Tarihi: 23.06.2020.

Kamuran Reşit Bekir Başvurusu, Başvuru No: 2014/20000, Karar Tarihi: 05.04.2017.

Kemal Demirtaş ve Gülcan Demirtaş Başvurusu, Başvuru No: 2017/18196, Karar Tarihi: 16.09.2020.

Kemal Karanfil Başvurusu, Başvuru No: 2017/24776, Karar Tarihi: 24.05.2018.

M.K. Başvurusu, Başvuru No: 2015/13077, Karar Tarihi: 12.06.2018.

Murat Atılgan Başvurusu, Başvuru No: 2013/9047, Karar Tarihi: 07.05.2015.

Murat Haliç Başvurusu, Başvuru No: 2017/24356, Karar Tarihi: 08.07.2020.

Mustafa Baysal Başvurusu, Başvuru No: 2016/58482, Karar Tarihi: 11.09.2019.

Mustafa Vural Başvurusu, Başvuru No: 2015/18609, Karar Tarihi: 11.09.2019.

N. B. B. Başvurusu, Başvuru No: 2013/5653, Karar Tarihi: 03.03.2016.

N.Ö. Başvurusu, Başvuru No: 2014/19725, Karar Tarihi: 19.11.2015.

Neşe Aslanbay Akbıyık Başvurusu, 2014/5836, Karar Tarihi: 16.04.2015.

Öznur Çiçek Bildik Başvurusu, Başvuru No: 2013/6595, Karar Tarihi: 21.04.2016.

Serap Tortuk Başvurusu, Başvuru No: 2013/ 9660, Karar Tarihi: 21.01.2015.

Sevim Akat Ekşi Başvurusu, Başvuru No: 2013/2187, Karar Tarihi: 19.12.2013.

Sinan Gül Başvurusu, Başvuru No: 2016/7628, Karar Tarihi: 27.02.2020.

Taner Alır Başvurusu, Başvuru No: 2014/14400, Karar Tarihi: 21/11/2017.

Turgay Gökkoyun Başvurusu, Başvuru No: 2018/11320, Karar Tarihi: 18.06.2020.

Turgay Karaca Başvurusu, Başvuru No: 2018/34343, Karar Tarihi: 27.01.2021.

Ulvi Balcıoğlu Başvurusu, Başvuru No: 2015/3175, Karar Tarihi: 10.10.2019.

Veysel Demirtaş Başvurusu, Başvuru No: 2013/1222, Karar Tarihi: 20.04.2016.

Yasemin Çongar ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No: 2013/7054, Karar Tarihi: 06.01.2015.